

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI

SÖZLÜ KÜLTÜR ORTAMININ GEZİCİ SEYYAR SATICILARI: ÇERÇİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Nuray AYKANAT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

Ankara- 2009

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI

SÖZLÜ KÜLTÜR ORTAMININ GEZİCİ SEYYAR SATICILARI: ÇERÇİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Nuray AYKANAT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

Ankara- 2009

ONAY

Nuray AYKANAT tarafından hazırlanan “Sözlü Kültür Ortamının Gezici Seyyar Satıcıları: Çerçiler” başlıklı bu çalışma, 22.01.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Halkbilim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (Danışman)

Doç. Dr. Nebi ÖZDEMİR (Başkan)

Doç. Dr. Ali YAKICI

ÖNSÖZ

“Sözlü Kültür Ortamının Gezgin Satıcıları: Çerçiler” isimli yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın amacı, kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerden biri olarak çerçiliği tanıtmak, kültürel bir olgu olarak tarihten günümüze gelene kadar geçirdiği evrelerle birlikte ele alıp anlamlandırmaya çalışmaktır. Ayrıca böyle bir çalışmayla hızla değişen yaşamın anlarını yakalayıp tarihsel bir gerçekliğe ışık tutmak da hedeflenmiştir.

Çalışma, hem kaynak taraması hem de alan araştırması yoluyla elde edilen verilerle hazırlanmıştır. Cumhuriyet öncesinde çerçiler, Türklerde çerçiliğin tarihi, yapılan kütüphane çalışması ile derlenirken; saha çalışmasıyla kaybolmaya yüz tutmuş günümüz çerçiliği, kırk elli yıl önceki çerçilikle ilgili bilgilerle birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çerçiler ile ilgili şarkı, şiir gibi sanatsal üretimler internet aracılığıyla yapılan araştırmalar sonucunda elde edilmiştir.

Bu çalışmada, alan araştırmalarına dayalı olarak “Cumhuriyet Dönemi Çerçileri” üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. Bu dönem çerçileri ile ilgili en sağlıklı ve kapsamlı bilgileri çerçi kültürünü yaşamış, görmüş kaynak kişilerden elde ettik. Kaynak kişiler, mesleği icra eden çerçiler başta olmak üzere ağırlıklı olarak belli bir dönem sözlü kültür ortamında bulunmuş yaşlı kimselerden oluşmuştur.

Çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte çerçi sözcüğünün ansiklopedi ve sözlüklerdeki tanımları verilmiş ayrıca geleneksel bir meslek olarak mesleğin temel özellikleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Cumhuriyet Dönemi Çerçi Kültürü başlığı altında altı konu incelenmiştir. Değiş tokuş ve çerçi ticareti üzerinde durulmuş, çerçilerin geçmişten günümüze kadar kullandıkları ölçü âletleri hakkında bilgiler verilmiş, köy ve kasabalara gelişleri, getirdikleri, alıcı kitlesi kadın ve çocuk

gözüyle çerçiliğe bakılmış, haberci ve kültür elçisi gibi tanımlamalarla çerçiler anlatılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde; çerçi adını taşıyan yerleşim yerleri üzerinde durulmuştur. Bu başlık altında yerleşim yerlerinin kurulmasında ve yerleşim yerlerine ad verilmesinde çerçilerin ne gibi etkileri olduğu sorusuna cevap aranmıştır.

Sonuçta, yapılan araştırmalarla elde edilen bilgiler doğrultusunda, ulaşılan tespitlere yer verilmiştir. Ekler kısmında ise çerçi kültürüyle ilgili fıkralar, şarkı ve şiirler ile fotoğraflar yer almaktadır.

Öncelikle böyle bir konuyu seçmemde ve çalışmanın hazırlanmasında teşvik, öneri ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. M. Öcal Oğuz'a, çalışmamda bana yardımcı olan, zamanlarını ayırıp bilgilerini benimle paylaşan tüm kaynak kişilere ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Nuray AYKANAT

Ankara, 2009

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
GİRİŞ	
1. Sözlüklerdeki Tanımlar.....	1
2. Babadan Oğula Ustadan Çırağa Çerçilik: Durum Tespiti.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET ÖNCESİNDE ÇERÇİLER

1.1. Cumhuriyet Öncesinde Çerçiler.....	8
1.2. Değiş Tokuş Ticareti ve Çerçiler.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇERÇİLER

2.1. Çerçilerin Sözlü Kültür Ortamına Gelişleri ve Getirdikleri.....	15
2.2. Çerçilikle İlgili Atasözü, Deyim, Kalıp Sözler	24
2.3.Çerçi Ticaretinde Kullanılan Ölçü Aletleri.....	27
2.4. Çerçilerin Sadık Müşterileri: Kadınlar ve Çocuklar.....	30
2.5. “Çer” çiler: “Haber” ciler	34
2.6. Kültür Elçileri: Çerçiler.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇERÇİ ADINI TAŞIYAN YERLEŞİM YERLERİ

3.1. Kırsal Nüfus ve Çerçiler.....	43
3.2. Türkiye’nin İl ve İlçelerine Bağlı Çerçi Köyleri.....	45
3.3. Çerçi Adlı Köylerin Kuruluş Öyküleri.....	46
SONUÇ	51
KAYNAKÇA	54
EKLER	60

EK- 1: Çerçi Fıkraları.....	61
EK -2: Çerçi Şiirleri.....	68
EK -3: 1923- 1980 Arası Türkiye Kentsel ve Kırsal Nüfusu	81
EK-4: 1950- 2000 Arası Türkiye Kentsel ve Kırsal Nüfusu	82
EK-5 : Fotoğraflar Dizini ve Fotoğraflar.....	83
ÖZET	110
ABSTRACT	111

GİRİŞ

1. Sözlüklerdeki Tanımlar

Geleneksel ticaret biçimi olan çerçiler ve çerçi kültürü üzerine düşünmek için ilk önce “çerçi” teriminin sözlüklerdeki tariflerini araştırmakla işe başlamak gerektiğine inanıyoruz. Böylelikle bu geleneksel mesleğin ne olduğu, nasıl tanımlandığı da daha iyi anlaşılmış olacaktır.

İsmet Zeki Eyuboğlu, 1995 yılında hazırladığı “*Türkçenin Etimoloji Sözlüğü*” adlı eserde çerçi kelimesini şöyle açıklar:

“Çerçi Moğ. Car (ses, bildiri, haber) dan çar/ çı /çerçi gerçek anlamı buyruk ulaştıran, bir yerden bir yere haber götüren, haberci. Anlam değişmesi yoluyla köy köy dolaşıp öteberi satan, gezici satıcı” (140)

Andreas Tietze’ nin *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati*’nde ise “çerçi Moğolca ‘car (haber)’ köküne bağlanmış ve ‘car’ haber + çı (428) biçiminde açıklanmıştır. Yine aynı sözlükte çerçici maddesi ise geçer:

“Çerçici; çerçi, D:S: 1144-4, çerçi+ meslek sahipleri için kullanılan –ci eki; kelimenin ilk hecesi Türkiye Türkçesinde bir mana taşımadığı ve /r/’ den sonra –ci yerine –çi eki usulsüz olduğu için –çi hecesi ek fonksiyonunu kaybetmiş ve –ci ekinin ilavesi mümkün olmuştur.” (428)

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü’ nde M. Zeki Pakalın aynı kelime için “her nevi ufak tefek eşya satan ve ekseriya para ile satmayıp başka mallarla değiştiren gezginci esnaf hakkında kullanılır bir tabirdir.” (116) demiştir.

Türk Dil Kurumu’nun hazırlamış olduğu *Tarama Sözlüğü*’nde çerçi kelimesi geçmemektedir. Çert aleti maddesi geçmektedir. Bu maddede “çert aleti: çerçi eşyası, çerçiye gerek olan şey.” şeklindedir.

Bilir Gevheri her iki sarraf ola
Yok ol kişi kim buriya -baf ola
Doğancı kuşun u sipahi atın
Bilir nitekim çerçi çert aletin

Tarama sözlüğünde verilen örnekte görüldüğü gibi Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de çerçi kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.

Derleme Sözlüğü'nde çerçi, çerçici biçimleri mevcut. Bu kelimeler gezgin satıcı anlamında kullanılmaktadır.(TDK; 1993)

Ferit Develioğlu'nun hazırladığı *Osmanlı Türkçe Ansiklopedik Lugat'ta* "saydelan: boncuk ve hırdavat satan çerçi" yine aynı çalışmada "saydelani: boncukçu, çerçi" (256) biçiminde geçmektedir.

Recep Toparlıvd. hazırladığı "*Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*" 'nde çerçi "parakendeci, çerçi, bakal" biçiminde geçmekte (48); ayrıca bu biçimin Codex Cumanicus ve Et- Tuhfetü'z Zekiyye Fi'l- Lugati't Türkiyye'de görüldüğü bildirilmektedir.

Kamil Toygar "Ankara'da Çerçiler" adlı makalesinde çerçileri şöyle tarif eder:

"Anadolu ve Rumeli'de köy köy dolaşarak her kıymette ve her çeşitte ufak tefek tuhafiye eşyasını ve buna benzer pekçok eşyayı paradan çok yün, tahıl, yumurta gibi mallarla değiştiren küçük esnaf." (8)

Naci Kum, "*Türkmen Yörük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler ve Görüşler*" adlı çalışmasında çerçilerle ilgili şu bilgileri verir:

"Eski tarihlerde 'ellik gavuru' adı verilen Rum ve Ermeni "çerçi" ler çadırlara obalara kadar gelip "bezirganlık yapar, pırtı malı" satarlarmış. Sattıkları mallara karşılık olarak da Türkmen çadırlarından "yağ, peynir, yün, davar toplar satarlar, zengin olurlarmış."(125)

Günümüzde bu mesleği icra edenler ise mesleklerini şöyle tanımlamaktalar;

Tokat'ın Almus ilçesine bağlı köylerde çerçilik yapan Cabbar Karatoprak çerçileri “çerçi, trampa usulüyle alış veriş yapan, köy köy dolaşıp öteberi satan gezgin satıcıdır” biçiminde tanımlar.

Yine çerçi olarak Tokat ve çevresindeki illerin köy ve kasabalarında çerçilik yapan Hayrettin Salman baba mesleği olduğunu söylediği çerçiliği şu şekilde tanımlar:

“ Çerçi; para yerine bazı şeylerle (buğday, yün, yumurta gibi) takas ederek ticaret yapan, köy ve kasabalarda at, eşek, at arabası ya da motorlu araçlarla mallarını ulaştıran kişidir; yaptığı işe ise çerçilik denir. ”

Geçmişten günümüze gelene kadar çerçilere çeşitli isimler atfedilmiştir. Bunlar; carcı, çerçi, çerçici, cerci, çeçti, cercici, sergici, yaymacı, dökmeçi, attar, atar, eter, etdar, seyyar bakkal, seyyar bezirgan, hırıççı, pırtıcı, inneci, ellik gavuru, seyyar satıcı, gezgin esnaf, gezgin bakkal, emmici. Bu isimlerin çoğunun yine çerçilik mesleği ile ilgili olduğu görülmektedir.

Çerçinin eşek ya da katırlarına yüklediği eşyaları yere sererek köylüye sunmasından dolayı sergici, yaymacı, dökmeçi **(Fotoğraf 18)**; günümüz bakkallarında ya da marketlerinde bulunan hemen hemen tüm malları bir heybe içinde ya da sandık içinde toplayıp köy köy dolaştıkları için gezgin esnaf, gezgin bakkal, seyyar satıcı **(Fotoğraf 1-3-4)**; sattıkları malları çığırkanlık yaparak duyurdukları için seyyar bezirgan denilmektedir. Bir de üzeri beyaz çadır ile kaplanmış ve genellikle tek at tarafından çekilen at arabalarını bir bakkal gibi tanzim ederek çerçilik yapanlara da Anadolu köy ve kasabalarında rastlanmıştır. **(Fotoğraf 11-12-13-14)** Bunlara da genellikle “çerçi” denilmektedir. Anadolu'nun pek çok bölgesinde at ya da eşeklerin

ektiği arabalarla çerçilik yapanlara da sabit bir mekânda ticaret yapmadıklarından gezgin bakkal da denilmektedir.

Sonuç olarak; eri kelimesinin Türkçede iki anlamı vardır. Birinci anlamı meslek adı, ikinci anlamı da bu mesleği icra eden kişi ve seyyar dükkânının adıdır. Ky köy, kasaba kasaba dolaşarak dışa kapalı, ulaşımın zor koşullarda sağlandığı mekânlara “teberi” olarak tabir edilen her türlü eşyayı, takas yöntemiyle ulaştıran geleneksel ticaret biçimine yaygın olarak “erilik” denir. Bu mesleği icra edenlere ve mesleğin icra edilmesini sağlayan her türlü eşyanın tümüne ise “eri” denilmektedir.

II. Babadan Oğula Ustadan Çırağa Çerçilik: Durum Tespiti

Yapılan saha çalışması sonucunda çerçilerin köy arazisinin sınırlı olduğu, ekip biçme şanslarının pek olmadığı, herhangi bir eğitim- öğretim kurumuna devam edemedikleri, aile mesleği olup babadan oğla geçtiği, gelenek-görenek, çok fazla sermaye gerektirmeden başlanılabilen bir meslek olduğu gibi nedenlerle çerçiliğe başladıkları tespit edilmiştir.

Mesleği icra edenlerin büyük çoğunluğu yukarıda saydığımız nedenlerden biriyle ya da birkaçıyla mesleklerine başlıyor olsa da uzun yıllar başka mesleklerle uğraşıp (çobanlık, çiftçilik gibi) daha sonra çerçiliğe geçen kişilerin olduğu da tespit edilmiştir.

1945 yılında *Köy Enstitüleri Dergisi'* nin 4. sayısında Turan Yiğit, "Saray Köyünde Çerçilik" adlı makalesiyle çerçilikle ilgili bilgiler verir ve mesleğin genel özellikleriyle ilgili şöyle der:

"Bu daha ziyade bir görenek işidir. Herkes birbirine bakarak bu işe atılabilir. Çıraklık devri uzun ve çıraklık için lazım olan masraf çok olmadığından hiç kimse çerçiliğe başlamakta tereddüt etmez. Babasıyla ya da yakın akrabasından biriyle ilk defa yabana çıkan çocuk ikinci defasında çerçi olarak bir gruba katılabilir" (508)

Mesleğe başlama yaşı genellikle on- on iki yaşlarıdır. Çerçilik en az bir ya da iki eşek yükü ile yapılan, köy köy dolaşmayı gerektiren, yolculuk süresi en az yedi sekiz ay süren bir meslektir. Bundan dolayı da yalnızca bir kişinin bu mesleği sürdürebilmesi zordur. Bu nedenle de çerçilerin bir yardımcıya ihtiyacı olur. Genellikle bu kişi aileden biridir. Çoğunlukla da çerçinin oğludur. Çerçinin yanında çerçiliğe çırak olarak başlayanlara "çömez" adı verilir.

Çerçilerin özellikle giymek zorunda oldukları bir kıyafetleri yoktur. Ancak kaynak kişilerden alınan bilgilere göre özellikle cumhuriyetin kurulduğu

ilk yıllarda köylere gelen çerçiler takım elbise giyerlerdi.(Fotoğraf 7) Üzerlerine başlarına özen gösteren kişilerdi. Köylünün örnek aldığı bir görüntüye sahiptiler. Köylü kentten getirilen şeylere heves ederken; bunları getiren kişiye, bu kentli görüntüye de imrenerek bakardı.

Çerçilik zor, zahmetli bir iştir. Çerçiler senenin dört ay kışını ve iki ay da ilkbaharını köylerinde geçirirler. Bunun dışında kalan günler ise köy köy, kasaba kasaba dolaşıp bu geleneksel ticaretle uğraşmakla geçer.

Çerçiler uğradıkları kimi köylerde konaklamak durumunda kalırlar. Eşeklerinin bakımları, kalacak yer, yemek gibi ihtiyaçları köylüler tarafından karşılanır. Çerçi, köylü için önemli bir kişidir. Köyde her aile çerçiyi evinde ağırlamak ister; ancak çoğu zaman köy odalarında misafir edilen çerçiler köy odasının olmadığı ya da herhangi bir nedenle kapalı olduğu yerlerde köyde yaşayan tüm ailelerde dönüşümlü olarak misafir edilir.

Bazı köylerde ise hava kararmamıştır, alışveriş sonrasında yollarına devam etmeleri gerekir. Böyle durumlarda da yiyecek ihtiyaçlarını köylü karşılar. Köyde yaşayan bir iki aileden alınan bir iki çeşit yemeği urupla dedikleri kapta karışık olarak yerler.

Uruplanın çerçi kültüründe çok özel bir önemi vardır. Bir tahıl ölçü kabı olan urupla, at, eşek sırtında yolculuk yapan çerçi için birçok ihtiyacını karşılayan ve bunun yanı sıra yaptıkları yolculuk sırasında çok fazla yer kaplamayan, taşınması kolay işlevleri fazla olan bir alettir. Acıkınca ondan su içilir, yemek yenir, onunla yıkanılır, eşeğe onunla su ve yem verilir, köylülerle bir malı takas ederken urupla kullanılır. Zor şartlar altında çalışan çerçi bu durumdan şikâyetçi değildir. Çünkü onlara göre urupladan yenilen aş, içilen su insanı olgunlaştırır. Urupla onlara göre nefis terbiyesidir. Burnu büyük, ukala, kendini beğenmiş kimselere “urupladan aş yemedin mi” ya da “urupladan su içmedin mi hiç” denilmesi de buradan gelir.

Konuştuğumuz kaynak kişiler on, on beş yıl 6ncesine kadar at arabalarıyla ya da yalnızca at ve eşekleriyle k6yleri dolaşırken g6n6m6zde çoğunlukla motorlu taşıtlarla k6yleri dolaşırlar. **(Fotoğraf 26)** şehirlerde ya da merkez ilçelerde ikâmet ederler. Bulundukları ilin sınırları içindeki k6ylere, kimi zaman da yakın illere bağlı k6y ve kasabalara giderler. Konaklamak durumunda kaldıkları k6ylerde kendi araçları içinde konakladıklarını s6ylemektedirler. Hava şartlarının k6t6 olduğu durumlarda ise k6y odalarında konaklamayı tercih ederler. erilerin yiyecek içecek ihtiyacını ise g6n6m6zde de k6yl6ler karşılamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET ÖNCESİNDE ÇERÇİLER

1.1. Değiş Tokuş Ticareti ve Çerçiler

Geleneksel ticaret biçimi olan çerçilik çok uzun yıllardan beri uygulanan bir ticaret yöntemidir. Mesleği ilk defa kim, nereden, ne zaman ve uygulamıştır bilinmiyor olsa da mesleğin kökeninin şu an bile çerçiliğin olmazsa olmaz dinamiklerinden biri olan “takas ticareti” ne uzandığı söylenebilir. Tarihi süreç içerisinde farklı coğrafyalarda, farklı adlarla ve farklı gerekçelerle yaşatılan takas ticareti zamanla Anadolu’da “çerçilik” denilen geleneksel mesleğin doğmasına ortam hazırlamıştır. Bu nedenle de değiş tokuş ticareti ve çerçiler üzerinde düşünmek için takas ticaret yönteminin tarihi gelişimine bakmak yararlı olacaktır.

Takas ticareti, ilk çağlardan itibaren bilinen en eski ticaret şekillerinden biridir. Takas, malın malla değiştirilmesi sonucunda ortaya çıkan bir sistemdir. İnsanlığın ortaya çıktığı tarihlerden günümüze kadar ulaşan tek ticaret yöntemidir. Zamanla bu basit ticaretin yerini “para” almıştır. Ticarete değiş- tokuşun yerini paranın almasıyla takas sistemi ilkel bir yöntem olarak görülmeye başlamıştır.

İlk devirlerde ticaret “hediyeleşmek” suretiyle yapılmaktaydı. Bunlarda hediye verenin manevi yükü altında kalmamak hâkimdi. Bu hediye verme isteği Türklerde “şölen” adı verilen büyük ziyafetlerle gerçekleştirilmekteydi. Yağmal şölenlerde ortaya konulan bütün mallar kapışılır, üstün ziyafet verenin gücü kanıtlanmış olurdu. Bu devirlerde “para “ mevcut değildir.

Etnolog ve sosyologlar Afrika’da ve Amerika’da mal değişiminin en eski şekillerini araştırmışlar ve evrimin en alt basamağında kalmış oymakların eski göreneklerinin verdikleri isimleri belirlemişlerdir. René Sedillot, “Değiş

Tokuştan Süpermarkete Tarih Boyunca Ticaretin Öyküsü” adlı kitabında Amerika ve Afrika’daki mal değişimine: “Moriolar buna ‘Toongo’, Kuzey Amerikalılar ‘Potlaç’, Troboh Adasında ‘Kula’ ve daha başka oymaklarda ‘Nagnapa’ veya ‘Tausa’ (14) denildiğini belirtir.

Selçuk Trak, 1947 yılında yayınlanan “*Ekonomi ve Ticaret Tarihi*” adlı kitabında hediyeleşmekle başlayan ticaret biçiminin zamanla nasıl biçim değiştirdiğini şu cümlelerle açıklar:

“Hediyeleşmek suretiyle başlayan ticaret biçimine zamanla bir başka mal değişim şekli daha eklenmiştir. Sessiz ticaret anlayışı. Bu usulde mal değişimi sessiz bir surette birbirini görmeden, anlaşmadan, pazarlık yapmadan olmaktadır.”(43)

Türk kültür tarihinde de değiş tokuşun izlerini sürmek mümkündür. Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyalarına Göre Türk ve Türk Kavimleri* adlı kitabında Kimek Türkleri’ nde “değiş-tokuş” u şöyle anlatmaktadır:

“Kimeklerde değiş tokuş yapmak isteyen yabancı, malını getirip bir tahta üzerine bırakmaktaydı. Kimek Türkü de kendi malını getirip alacağı malın yanına koymaktaydı. Eğer o değiş tokuşa karar vermişse yabancının malını alıp kendi malını tahta üzerine bırakarak oradan ayrılmaktaydı.” (94)

Öyle görülüyor ki sessiz sedasız yapılan ticaret ilkeller döneminden sonra değişmiş, gelişmiştir. İnsanoğlu ticaretin içine konuşmayı, el kol hareketlerini, yeminleri, parayı sokmuştur.

Bozkurt Güvenç’in *İnsan ve Kültür* adlı kitabında R. Lee’den alıntı şu cümle de alışveriş şöyle tanımlanır: “İşbölümünün sınırlı, üretimin az ya da yetersiz olduğu küçük ve ilkel toplumlarda, üretim mallarının el değiştirmesi ‘karşılıklı paylaşma’ adı verilen bir ilkeye göre yapılır.” (204) Lee’nin burada “paylaşma” tabiri bize bugün adı değiş tokuş, takas ya da tarampa olarak bilinen parasız ticaret anlayışını çağrıştırır. Buradan hareketle şunu

söyleyebiliriz; parasız ticaret anlayışını temel alan geleneksel ticaret biçimi “çerçilik” aslında üretimin azlığından ya da yetersizliğinden kaynaklanan, özellikle teknolojinin ve endüstrinin gelişmediği tarım toplumlarına özgü bir ticaret anlayışıdır.

İlkeller dönemindeki ticaret biçimlerinden günümüz ticaretine ulaşıncaya kadar farklı adlarla, farklı nedenlerle, farklı biçimlerde yaşatılan bu gelenek yani değiş tokuş, geleneksel ticaret biçimi olan çerçiliğin temel dinamiklerinden birini oluşturmuştur.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde çerçilerin değiş tokuşa takas ya da trampa dediğini görürüz. Ticarete ön planda tuttıkları şey para değildir. Takasta kullanılan ürünler paradan daha değerlidir.

Yaptığımız araştırma ve kaynak kişilerle görüşmelere göre, Cumhuriyet döneminde çerçiler ticarete değiş tokuş yöntemini kullanmışlardır. Sözlü kültür insanı çerçinin köye gelişiyile birlikte değiş tokuş yöntemini kullanarak ihtiyaçlarını çerçiden karşılamıştır. **(Fotoğraf 10)**

Cumhuriyet döneminde çerçinin getirdiklerine karşılık, en çok yumurta, yün, buğday, arpa verilmektedir. Bazen de bölgede üretilen özel bir ürün varsa onunla da takas edilebilmektedir. Örneğin Ege Bölgesi'nde zeytinyağı üretimi fazla olduğundan o bölgede çerçiler getirdiklerini zeytinyağı ile takas ederler. **(Fotoğraf 22)**

Bunun dışında yün de takas edilebilen malzemelerdendir. 1960'lı yıllarda çerçi, naylon eskilerini takasa eklemiş; 1980'li yıllarda ise demir, bakır eskilerini, demirden ve bakırdan kullanılan kapları kendi malına karşılık olarak almıştır. **(Fotoğraf 23)**

Yarı köylü, yarı kasabalı çerçiler yukarıda bahsedilen mallarla kendi mallarını takas ederken parası olmayan ve harman zamanı olmadığı için tahıl

türü ürünleri bulunmayan köylünün ihtiyaçlarını da karşılar. Harman zamanı geldiğinde ise bu köyleri tekrar ziyaret eder ve malına karşılık olarak mal almadığı kişilerden tahıl alarak takası tamamlar. Harman zamanı ise Temmuz ayının ortalarına denk gelir. Çerçilerin harman zamanı geldiğinde köyleri tekrar teker teker ziyaret edip alacaklarını toplamasına “çerçi turu” denir. Çerçi turu, Anadolu’da sadece çerçilerin kendi aralarında kullandıkları bir tabir olmaktan çıkmış, zamanla halk arasında çok sık kullanılan bir deyim haline gelmiştir. Halk arasında “Çerçi turuna mı çıktın” deyimi; alacaklının, borçlu kişilerle teker teker görüşüp alacağını istemesi karşısında kullanılan bir deyim olarak yaşamaktadır.

Çerçiler takas ederek topladıkları malları orta bir yerde bulunan merkezi bir köyde depo eder veya dönünceye kadar güvenilir birine teslim eder.

1. 2. Cumhuriyet Öncesinde Çerçiler

Elde edilen bilgiler bize Selçuklular döneminden beri çerçiliğin var olan bir meslek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Türklerde çerçiliğin tarihçesi ile ilgili yapılan kaynak araştırmalarında çerçiliğin ortaya çıkışı, geçirdiği safhalar ile ilgili bilgiler edinemedik. Bunun nedeninin ise geleneksel mesleklerden biri olan çerçiliğin sabit bir dükkânda yapılmadığı ve vergiden muaf tutulmaları gibi nedenlerle esnaf teşkilatı ya da ahi örgütüne kayıtlı olmayışları olduğu düşünülmektedir.

Erdoğan Merçil 2000 yılında hazırladığı “*Türkiye Selçuklularında Meslekler*” adlı çalışmasında günümüzde çerçi olarak anılan mesleği attarlık olarak tanıtır. Attarları yaptığı işlere göre sınıflara ayırır. Güzel kokular ve yağlar satan kişi, tabii ilaçlar satan kişi ve son olarak tanıttığı ve günümüz çerçiliğine denk gelen attar için şu tanımlamayı yapar; “mahalle aralarında iğne iplik satan kişilerdir.” (47) Bu da bize Selçuklular Döneminden bu yana çerçiliğin var olduğunu gösterir.

Ekrem Reşad Koçu 1958 yılında hazırladığı “*İstanbul Ansiklopedisi*” adlı çalışmasında çerçilerle ilgili bilgi verirken Evliya Çelebi’nin Seyahatname adlı eserinden alıntılar yapar ve çalışmasında şu bilgileri aktarır:

“Osmanlı İmparatorluğu Döneminde çerçiler ile ilgili en eski kaynağa Evliya Çelebi’nin “Seyahatname” adlı eseridir. Evliya Çelebi eserinde çerçileri “esnaf-ı attaran-ı seyyaren” olarak tanıtır. İstanbul’da 300 çerçi bulunduğunu bildirir. Seyahatnamede yer alan bilgilere göre çerçilerin piri Abuzeddin Gaffari’dir. Çerçiler ellerindeki şeyler içinde cemi edeviye mevcut olub etrafa çocuk oyuncakları dizub ordu esnafı arasında çerçi ha! diye gezerler.”(3848)

Yine aynı eserde Osmanlı döneminde esnaf güzellerini öven manzum risalelerinde yazıldığından bahsedilir. Şairler tarafından “şehrengiz” adı verilen manzum risalelerle övülen esnaf güzelleri arasında çerçi civanlarına

da rastlanıldığı, Şehrengiz yollu yazılmış ve “Hübannamei Nevada” adını taşıyan manzum mecmuada çerçi civanı şu beyitlerle övüldüğü belirtilir:

“Çerçi civanlar olsa da yırtık
Nani muhabbete olurlar katık

Çeküb haneye bir bahane ile
Saydı asen anın zer dane ile

Envai metai içre o şahın
Tiryaki valsın al virüb günahım”(3848)

Osmanlı döneminde çerçiliğin varlığı ile ilgili olarak şeriye sicilleri ve temettuat defterleri de bize bilgi verir. Ancak bu bilgiler ayrıntılı değildir. Bu defterlerle, defterin ait olduğu şehirde ya da kazada kaç kişinin çerçilik yaptığına ulaşılabilmektedir. Örneğin;

İbrahim Küçükkurt vd..’nin Afyonkarahisar Kütüğü adlı iki ciltlik çalışmada Özer Küpeli, *Afyonkarahisar’da Ticaret* adlı bölümün yazarı olarak Afyonkarahisar’da faaliyet gösteren esnaf grubunun 129 tane olduğu tespit edilmiştir. Bu esnaf gruplarından birinin de çerçilik olduğundan bahseder.(Afyonkarahisar Kütüğü 395-400)

1844 tarihinde Mudurnu kaza merkezi esnafını inceleme konusu yapan Mehmet Ekincikli “*Temettuat Defterlerine Göre Mudurnu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*” adlı tez çalışmasında 51 ayrı meslek dalında 812 hane reisinin faaliyet gösterdiğine işaret ederken bu mesleklerden birinin de çerçilik olduğuna dikkat çeker.(63)

Temettuat defterleri esas alınarak çeşitli il ve ilçelerdeki ekonomik ve sosyal yapı üzerine araştırma yapılan pek çok kaynak incelenmiş ve Osmanlı döneminde çerçilik mesleğinin uzun yıllar sürdürüldüğü görülmüştür. Ancak bu bilgiler o dönemin çerçilerini, çerçiliğini anlama, anlamlandırma açısından

yeterli olmasa da bizlere Osmanlı imparatorluğu döneminde de yaşayan bir meslek olduğunu göstermesi açısından önem taşır.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇERÇİLER

2.1 Çerçilerin Sözlü Kültür Ortamına Gelişleri ve Getirdikleri

Çerçi dışa kapalı, ekonominin ancak değiş-tokuş usulüyle canlı tutulduğu sözlü kültür ortamında (köy ve kasabalarda) oldukça önemli ticari ve sosyal bir olgudur. Özellikle karayolu ağının bugünkü seviyede olmadığı, ulaşımın yalnızca at ve eşek sırtında yapılabildiği günlerde, yıllarda köylü için bulunmaz bir nimettir.

Öyleki; merkezlerin, pazarın uzağındaki, dışındaki insanlar, ihtiyaç sahipleri için çerçi “öteki alemin” büyüğü eşya ve malların taşıyıcısı ve temsilcisidir. Pazar öncesinin kapalı ekonominin küçük esnafıdır çerçi.

Köy ve kasabalarda at, eşek sırtında ya da at veya eşeklerin çektiği arabalarla dolaşan çerçiler, üretim tüketim ilişkisinde parayı öne çıkarmadan takas yöntemiyle ticaret anlayışlarını temellendirmişlerdir. Parayı çok da fazla önemsemeyen sözlü kültür insanı ise almayı satmayı çerçiler sayesinde takas olarak tanımıştır.

Çerçiler gelişlerini çeşitli şekillerde duyurmaya çalışmışlardır. Tokat'ın çevre köylerinde kamyonu ile çerçilik yapan Cabbar Karatoprak babasıyla çerçilik yaptığı dönemlerde satış yapacakları köye girerken köylüye seslendiklerini belirtmiş ve belli bir dönem sözlü kültür ortamında bulunmuş kişilere çok tanıdık gelecek bu seslenişlerinden bir tanesini örnek olarak vermiştir:

Boncuk var
 Makara var
 Düşük var
 Naylon misiraları var
   er  i
 ...
 Para alırım
 Lastik alırım
   er  i
 ...

Yukarıdaki örnekte görüşü gibi,   er  i, köy ve kasabalarda buna benzer sesleni iyle gezer ve köylünün her türlü ihtiya ını karşılamayı kendine görev edinir. E  e  inin sırtına yüklediği sandık ya da heybelerin içinde ya da at ve eşeklerin çektiği arabaların içinde her şey mevcuttur. Bu sandıkların, heybelerin ya da at arabalarının içindeki mallar özenle ayrılmıştır.    neler ve iplikler,   ekerler ve   ikolatalar, kumaşlar ve kurdelalar gibi birçok nesne.   er  ilerin bu özenle yerleştirdiği sandıklar, heybeler günümüz bakkallarının marketlerinin reyonları gibidir. Günümüz bakkallarının, marketlerinin en ilkel ba  langı ı çerçilere kadar uzanır.

  er  iler köy ve kasabalara gelişlerini çeşitli şekillerde duyurmaya çalışır. At, eşek ya da katırlarına taktıkları   ıngıraklarla, ba  ırılı larıyla, satmak için getirdikleri malları için söyledikleri manilerle, özel sesleni leriyle...

Hemen hemen her çerçinin eşeğine taktığı   an farklıdır. Köyün çocukları bu   an sesleriyle çerçinin geldiği haberini alırlar. Bir de bundan yaklaşık otuz yıl öncesine kadar köye gelen, eşeklerin çektiği   er  i arabalarında, kırık leblebi, koku,   eker gibi maddeler satan çerçilerin, ilgi çekmek için eşeklerine koku sürdükleri de olurdu. E  ekleri çok uzakta bile olsa bu koku köye ulaşırdı. Böylelikle kadınlar ve çocuklar   er  i gelmeden çerçinin geldiğinin haberini almış olurlardı. Anadolu' da çok süslenen ve aşırı koku sürünen kimseler için kullanılan "  er  i eşeği gibi kokmak" deyimini de buradan doğmuş uzun yıllardan beri kullanıla gelmiştir.

Köylü için çok önemli olan çerçi, köyün girişinde büyük bir sevinç ve coşkuyla karşılanır. Çoğu zaman çocuklar çerçinin köy meydanına gelişine kadar ona eşlik eder.

Çerçiler çoğunlukla getirdikleri yüklerini köyün meydanında bırakır ve sesini tüm köylüye duyurmak için ellerine aldıkları zillerle, söyledikleri manilerle köylüye geldiğinin haberini verir. Kaynak kişi Duran Salman'dan derlenen ve aşağıda verilen mani bu seslenişe bir örnektir.

Yandım alamadım
Para bulamadım
Eltim aldı
Ben alamadım
Pırtıcı geldi haaa...

Çerçilerin söyledikleri bu maniler getirdikleri ürünlerin tanıtılmasında, alıcı tarafından beğenilip cazip hale gelmesinde oldukça etkiliydi. Çerçilerin getirdikleri için söyledikleri bu maniler alıcılar için adeta bir hediye, bir ödül niteliğindeydi. Tüm bunlardan anlaşılıyor ki çerçiler bu geleneksel ticareti sürdürürken sözün gücünden yararlanmayı unutmamışlardır.

Günümüzde, sokak sokak eşiğiyle gezen, getirdikleri ürünler için mani söyleyen çerçiler yok; ancak sözün gücünden yararlanmak isteyen pek çok üreticinin sakız, şeker gibi ürünlerinin ambalajlarına yazdıkları maniler var. Bu da bize, teknolojik değişimle birlikte bir geleneğin farklı biçimlerde yaşatılmaya devam ettiriliyor olduğunu düşündürüyor.

Çerçilerin sözlü kültür ortamına getirdiklerinden biri de, bugün adı Anadolu'nun pek çok bölgesinde kocakarı ilacı diye de bilinen ve "çerçi dermanı" diye anılan, çeşitli bitkilerin köklerinden ve yapraklarından yaptıkları ilaçlardı. Eğitim düzeyi oldukça düşük olan köy ve kasabalarda doktora gidemeyen, tedavi olamayan birçok kişi çerçiyi adeta bir hekim gibi görmüştür. Çerçiler pek çok hastalık için iyi geldiğini söylediği bitkisel ilaçlarıyla köylüye şifa dağıtmışlardır. Çerçinin getirdikleri bu bitkisel

karışımlara zamanla “çerçi dermanı” denilmiştir. Öyle görülüyor ki çerçiler halkbilimciler tarafından araştırma konusu ve bir uzmanlık alanı olarak kabul edilip Anadolu’nun pek çok bölgesinde araştırmalar yapılan “halk hekimliği” konusunda oldukça yetkin kaynak kişilerdir. Bunun yanında çerçilerin Anadolu’da halk hekimliği diye bir alanın doğmasında ve gelişmesinde etkili olduğu da düşünülmelidir.

Anadolu’nun pek çok bölgesinde bitkisel karışımlarla yaptıkları ilaçları köylüye dağıtan çerçilerin sayısı gün geçtikçe azaldı. Buna neden olan etmenlerin başında ulaşım ağının gelişmesi, eğitim, öğretim oranının artması, sözlü kültür insanının da zamanla modern tıp tedavi yöntemlerini benimsemesi gelir. Ancak çerçilerin hastalıklara derman olma, şifa bulma özellikleri tamamen kaybolmuş değildir. Seneler geçmiş, şartlar değişmiştir; ancak çerçilerin hastalıklara derman olma, şifa bulma özellikleri tamamen kaybolmamıştır. Örneğin Çerçi Yusuf, sözlü kültür insanına şifa dağıtmaya 1900’lü yılların başlarında Adana’da eşiği ile başlamıştır. Bugün yine aynı adla, sabit bir dükkânda dede mesleği olan çerçiliği torunu olan Yusuf, dedesinden kalan bilgilerle devam ettirmektedir.**(Fotoğraf 29).**

Görüldüğü gibi Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan bu yana çerçi köye gelişi ve getirdikleriyle var olmuştur. Getirdikleriye seneler geçtikçe ihtiyaçlar değiştikçe farklılık göstermiştir. Cumhuriyetin ilanından 1960’lı yıllara kadar çerçiler eşeklerinin iki yanına astıkları ve adına “mahra” dedikleri sandık şeklindeki kaplarına kadınlar için, çocuklar için, genç kızlar ve erkekler için getirdiklerini özenle yerleştirirlerdi.**(Fotoğraf 32-33)** O yıllarda çerçilerin eşeklerine, eşek ya da atları çektiği arabalara yükledikleriye genel olarak şunlardı;

İğne, iplik, naylon ayakkabı, naylon terlik, şeker, tuzlu fıstık, düdük, balon, sürme, pazen, basma, lavanta, çengelli iğne, don lastiği, kuka ipliği, helva, kırık leblebi, keçiboynuzu, aynalı tarak, cep aynası, tütün kâğıdı, topaçlar, tokalar, bilezikler, mendiller, çeşit çeşit tesbihler, kâbe resimleri,

kâbe resimli seccadeler, ayetler yazılı tablolar, nazar boncukları, sakızlar, oyuncak bebekler, naylondan yapılan tabaklar, leğenler, halk hikâyeleri, el kremleri...

O yıllarda sözlü kültür insanı tüm bunlarla ilk defa çerçinin gelişi ve sandığını açışıyla karşılaşmış olurdu. Çerçinin getirdikleri kendi ürettiklerine pek benzemeyen şeylerdi. Renkli renkli kâğıtlara sarılı çikolatalar, şekerler ya da giydikleri çarıklara benzemeyen naylondan yapılmış ayakkabılar, onlar için şehirden gelen teknolojiydi. Kısaca çerçinin getirdikleri “teknoloji”, çerçi ise “teknolojiyi getiren kişi”ydi. Teknoloji, onlar için ne kadar merak edilen, ilgi gören bir şeyse çerçiler de uzun yıllar sözlü kültür insanının gözünde teknolojiyi ayaklarına kadar getiren kişi olarak saygı gören, yolu merakla gözlenen kişiler olarak yaşadılar. Sözlü kültür insanı uzun yıllar çerçilerin söylediklerini, yaptıklarını, giydiklerini, getirdiklerini örnek aldı. Günümüzde hemen hemen her köyde sabit bakkalların açılmasıyla, çerçiler teknolojiyi getiren adam olmaktan uzaklaşmışsa da köye gelen çerçiler ve çocukluk anıları unutulmamış; yaşananlar belleklerde kalmış, kimi şairler tarafındansa kaleme alınmıştır. Bugün pek çok şairin şiirlerine konu olmuştur çerçinin gelişi, getirdikleri, ticaret anlayışları .(**Şiir 1-3-4**)

Çocuk için bakkal, kadınlar için manifaturacı, erkekler için hırdavatçı, gençler için kütüphaneci, aşıklar, sevdalılar içinse haberci olan çerçiler tüm bu özelliklerini karayolu ağının genişlemesi, ulaşımın daha rahat koşullarda sağlanması, motorlu taşıtların en ücra köşelere bile ulaşabilir olması, radyonun ve televizyonun yaygınlaşması gibi gelişen pek çok süreçle birlikte yavaş yavaş yitirmeye başladılar.

Tüm bu değişim sürecinin yaşanmasıyla beraber kapalı ekonominin sürdürüldüğü köy ve kasabalarda köyünün sınırları kadar yaşama alanı olan sözlü kültür insanı ilk defa köyünün dışına çıkabilme olanağı buldu. Köylerini en iyi ihtimalle 20-30 günde bir ziyaret edebilen çerçiyi beklemek yerine bağlı

oldukları il ve ilçelerde kurulan pazarlarda ürettiklerini satabilme imkanı buldular. Böylelikle seçme tercihi bile olmadan ve çerçinin söylediği değerden başka bir fiyata istediği ürünü alma şansı olmadan alış veriş yapan sözlü kültür insanın, alış- veriş anlayışı değişti. Böylece onlar da alma, seçme, tercih etme şanslarının olduğunun farkına vardılar.

Çerçilerin, gün geçtikçe, gelişlerinin ve getirdiklerinin rağbet görememesindeki bir önemli etken şudur: Köy ve kasabalara sabit bakkalların kurulmaya başlaması. Sabit bakkalların kurulmasıyla özellikle çocuklar ve kadınlar için çerçilerin gelişi günlerce önceden beklenen ve köye ulaşması bir bayram havasında yaşanan bir durum olmaktan uzaklaştı. Çünkü çerçilerin getirdikleri zaten kendilerinde artık vardı. Çerçilerin getirdikleri çocuklar için hiç de ulaşılmaz değildi artık. Ayrıca köylerde kurulan sabit bakkallar da ticarete takası kullanıyor yumurta, buğday ve pek çok şeyle köylünün ihtiyaçlarını karşılıyordu. Değişen her kültür ürünü gibi çerçilik mesleği de zamanla biçim değiştirirken tüm özelliklerini bir anda kaybetmemiştir.

Hemen hemen her geleneksel meslekte görülen teknolojiye yenik düşme çerçilerin sonunun gelişini de hızlandırdı. Kısaca 1960'lı yıllardan sonra çerçiler giderek “teknolojiyi getiren adam” tanımlamasından uzaklaştılar. Bunun en önemli nedeni ise çerçilerin geleneksel yapılarını koruyarak ticareti sürdürürken, köy ve kasaba insanının hızla değişmesi, teknolojiye, çağa ayak uydurur hale gelmesidir. Köyün ihtiyaçlarını gözetmeyen, çağa ayak uyduramayan çerçiler yavaş yavaş yok oldular.

Çerçilerin bazıları köylerde bulunan sabit bakkalların ilk kurucuları oldular. Köylerde değişimin öncülüğünü yaptılar. Sabit bir dükkân açıp takas yöntemini devam ettirerek sürdürdükleri ticarete yavaş yavaş parayı soktular ve bugün kredi kartlarıyla alışveriş yapılan pek çok ticaret merkezinin kurulmasında ve işletilmesinde öncü oldular. Anadolu ticaret tarihinde, çerçilik döneminin sona erdirilmesi sürecini kendileri hızlandırdılar.

Bugün, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ticaretle uğraşan kişilerin hayat hikâyelerine baktığımızda kökenlerinin çerçiliğe uzandığını görürüz. Atıyla, eşeğiyle çerçiliğe başlamış, sonra ticareti geliştirerek isim yapmış iş adamlarının sayısı oldukça fazladır. Örneğin, Bayram Acar 1950'li yıllarda mesleğine çerçilik ile başlamış, 1990'lı yıllarda baycan adıyla ün yapan ciklet firmasının ortaklarından biri olmuştur. Ali Eriçek, babadan kalan çerçilik mesleğini geliştirerek, bugün Erpiliç markasıyla anılan şirketin kurucusu olmuştur. Erkilet doğumlu Atilla Özmen, çocuk yaşta çerçilikle başladığı ticaret hayatını, mefruşat alanında isim yapmış bir şirket kurarak, devam ettirmektedir. Yine Adil Işık, mağazalar zincirini kurmadan seneler önce, ticaret hayatına küçük yaşlarda babasının yanında çerçilik yaparak başlamıştır. Bu örnekler, ticaret hayatında aktif alarak yer alan pek çok iş adamının hayat hikâyesinden sadece birkaçını oluşturmaktadır.

Bazı çerçilerse bugün hâlâ yerleşim merkezlerinde seyyar olarak mesleklerini sürdürmektedirler. Bulundukları mekân değişmiştir, mesleklerini daha çok şehirlerde devam ettirmektedirler. Bu kişilere çerçi demek ne kadar doğrudur kuşkuludur. Daha çok hırdavat satan gezgin satıcıyı andırmaktadırlar. **(Fotoğraf 26)**

Bugün teknolojiye direnen son temsilcilerine baktığımızda onların mesleklerini hâlen ayakta tutabilmelerindeki en büyük etkenin; çağa ayak uydurabilmeleri, sözlü kültür insanının günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri olduğu düşünülmektedir. Eşekle başladıkları serüvene at arabalarıyla devam etmişler, bugün ise motorlu taşıtların yaygınlaşmasıyla birlikte kamyonet ve kamyonlarla daha kısa zamanda, daha çok çeşidi hâlen para kullanmadan köylüyle takas ederek çerçi ticaretini canlı tutabilmekteler. Çağa ayak uydurarak yok olaya direnen son temsilcileri fıkralara konu olmuştur. **(Fıkra 6-7)**

Hıncal Uluç, 29.03. 2000 tarihli Sabah Gazetesi'nde "Hıncal'ın Yeri" adlı kösesinde yer verdiği, çerçilerin günümüz teknolojisini köylere

götürmelerini, köylünün ihtiyaçlarına cevap verebilmelerini ironik bir biçimde ele alan temel fıkrası şöyledir:

“Temel çerçi köyde bit ilacı satıyormuş. Alanlardan biri ‘nasıl kullanacağız?’ diye sormuş. Çerçi cevap vermiş; ‘Biti yakalayacaksın, sırtüstü yatıracaksın, bacaklarına sağa sola ayırıp ilacı karnına damlatacaksın.’ Adam ‘Yok yohu! O kadar şeyi yapana kadar biti basar öldürürüm.’ demiş. Çerçi ‘Eee, öyle de olur!’”

Çağa ayak uydurarak yok olmaya direnen son temsilcileri, çerçilik mesleğindeki değişimi bize oldukça iyi gösterir. Geleneksel olanla modern olanı değiştirmekle başlayan bu geleneksel ticaret yöntemi, bugün teknolojiyle teknolojinin takasını bize gösterir hale gelmiştir. **(Fotoğraf 28)**

Çerçilerin gelişi ve getirdikleri ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri de çerçilerin kültür taşıyıcısı, kültür aktarıcısı olmaları. Bozkurt Güvenç’in *İnsan ve Kültür* adlı kitabında Tylor’dan alıntılanan kültür tanımına baktığımızda kültürün “Kültür ya da uygarlık bir toplumun ögesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.” (101) şeklinde tanımladığını görürüz. Tylor’ın kültür tanımından yola çıkılarak kültürün öğrenilen bilgi sonucunda oluştuğunu, bu bilginin sürekli değişen ve gelişen, kısaca dinamik bir konuma sahip olduğu söylenebilir. Bu düşüncelerle çerçilere bakıldığında ise sözlü kültür ortamında kültürün dinamik yapısını canlı tutan, öğrendiği yeni bilgi, beceri ve alışkanlıkları köylüye aktaran kişiler olduğu görülür. Şöyle ki; zor şartlar altında çerçiler, mesleklerini sürdürürken, geldikleri yerlerde getirdiklerini satıp geri dönerken, o yörede gördükleri ilginç, güzel ya da yararlı olduğuna inandıkları pek çok şeyi kendi yaşadıkları yörelere ve gittikleri diğer köylere taşıyarak bir anlamda da kültür taşıyıcısı olmuşlardır.

Ayrıca bölgeden bölgeye farklılık gösteren kültürel öğelerin yayılmasına öncülük etmiş, ortak bir Anadolu kültürünün oluşmasında etkin

bir rol üstlenmişlerdir. Kültürel öğelerin bölgeden bölgeye aktarılmasına hizmet eden çerçiler, böylelikle tarihin ve kültürün canlı kalmasını sağlamışlardır.

2.2.Çerçilikle İlgili Atasözü- Deyim- Kalıp Sözler

Atasözü: Göktürk abidelerinde, Uygurlardan kalma eserlerde, XI. Yüzyılda Karahanlılar devrinde Doğu Türk ilinde, “söz, haber, mesaj, nutuk, şöret, şey” manalarına gelen ve “sa” fiilinde türemiş “sab- sav” kelimesinin atasözü yerine kullanıldığı görülür. XI. Yüzyılda Kutadgu Bilig’de Yusuf Has Hacıp “mesel” tabirini kullanır. Elçin (1986:623) “mesel” tabirinin kullanılmasında İran ve Arap tesirinin olabileceğini söylemektedir. Kelimenin “mesel, durub-i emsal, darb-ı mesel” şekilleri XX. Yüzyıl başlarına kadar yazılmış çeşitli edebi ve fikri eserlerde görülmektedir. Anadolu’da Oğuz lehçesi ile yazılmış bazı eserlerde ve özellikle Batı Türkleri arasında Türk kökünden gelen “atalar sözü” tabiri görülmektedir.(Elçin 1986: 623-624)

Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* adlı kitabında atasözlerini şöyle tanımlamaktadır.

“İlk söyleyicilerini tesbit edemediğimiz bu dil mahsulleri, hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlak, hukuk, iktisat, terbiye, gelenek- görenek ile tabiat hadiselerinden teknikten vb. çıkacak kaidelerin müşahhasan mücerrede giden bir yolda, bazen bir fıkra kılığında söz ve yazı ile nesilden nesile intikal ettiren hikmetli cümlelerdir.”(625)

Yine Şükrü Elçin deyimlerle ilgili olarak şu tanımlamaları yapar:

“Deyim: deyimler asıl anlamından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. “(Elçin 1986: 642) “İki veya daha çok kelimedden kurulu bu sözler duygu ve düşünceleri, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır.”(642)

Deyimler de atasözlerinde olduğu gibi soyut kavramları açıklamak için somut kavramlara başvurulur. Deyimler de anonim karakter taşırlar, ilk söyleyenleri belli değildir.

Atasözleri- Deyimler-Kalıp Sözler

- Çerçi kız boncuğa aşıktır.(Eyüboğlu 1974)
- Çerçi yükün ne tutar, tuttukça tutar.(Eyüboğlu 1974)
- Eşeğini övmeyen çerçi olur mu? (Eyüboğlu 1974)
- Çerçinin çağırdığına değil de eşeğinin bağırdığına inanıyor.(Aksoy 2004)
- Çerçi eşeği gibi kokmak.(N. Işık, 2007)
- Çerçi kutusundakini satar.(A. Yılmaz, 2007)
- Çerçi yükünü satar. (H. Işık, 2007)
- Çerçi başındakini satar.(Eyüboğlu, 1974)
- Çerçi eşeği.(Şanzumi, 2006)
- Çerçi öldü boncuğu sana kaldı.(N. Eriş, 2007)
- Çerçi sırtındakini satar. (N. Erdem, 2007)
- En iyi çerçi sesini en iyi duyurandır. (S. Duran, 2007)
- İki çerçi bir eşeği yükleyemez.(S. Duran, 2007)
- Kız kısmı çerçidir.(Üçer, 1998)
- İtin ürümesiyle çerçi eşeğini koyup kaçmaz.(H. Duran, 2007)
- Çerçi yükünden yemez. (C. Karatoprak, 2007)
- Eşeğini övmeyen (övmedik) çerçi olamaz.(Aksoy 2004).
- Eşeğini övmeyen ve eşeğini dövmeyen çerçici olamaz. (C. Karatoprak, 2007)
- Çerçi sandığındakini satar. (Okay, 2007)
- Eşek anırtmaz çerçi bağırtmaz.(H. Uğurlu, 2007)
- Çerçi ne satar? Kalbindekini satar.(Aksoy 2004)
- Çerçi çağırma eşek bağırtma bizim gelin yerikliyi (Aksoy 2004)
- Eşek anırtmaz, çerçi çağırtmaz.(Aksoy, 2004)
- Çerçi başındakini dellal omzundakini çağırır.(Aksoy 2004)
- Çerçiyi çazıtmaz, eşek anırtmaz.(Aksoy 2004)
- Çerçi başındakini çığırır. (D. Yurt, 2007)
- Çerçi camekanındakini çığırır.(O. Arslan, 2007)
- Çerçi yükündekini çığırır. (D. Arslan, 2007)
- Çerçi turuna çıkmak. (Karatoprak, 2007)
- Çerçici tezgahı.(Karatoprak, 2007)

Urupladan su içmek (H. Salman, 2007)
 Urupladan aş yemek(H. Salman, 2007)
 Ayr işi a çerçi baka mehil bolma (Toker)
 (hayırlı bir iş için çerçilik yapsan da üzülme)
 Çerçinin iyisi eşeğini över (M. Öztürk, 2007)
 Darendeli gibi dolanmak (S. Eriş,2007)
 Çekiye gelmemek (Güngör, 2007)
 Endazeye gelmemek (Maraş, 2007)
 Endazeye vurmak(Maraş, 2007)
 Ayak satıcısı (N.Aydın, 2007)
 Hilekârdan yumurta alan sarısını içinde bulamaz (A. Beycar, 2007)
 Kantarın topuzunu kaçırmak (Çıplak, 2007)
 Terazi var tartı var her bir şeyin vakti var (E. Ateş, 2007)
 Terazi tartıyla, her şey vaktiyle (F. Bilgili, 2007)
 Terazi var tartı var her şeyin bir zamanı var.(R. Hopaç, 2007)
 Terazide vurmak (Erik, 2007)
 Terazisi tezekten olanın dirhemi boktan olur.(1994, Aksoy)
 Terazi hatır saymaz. (1994, Aksoy)
 Her şeyin bir vakti var, terazinin tuğu var(Salman, 2007)
 Terazi kefesi (E. Atalay, 2007)
 Bostan yeşil iken pazarlığa oturulmaz.(Karatoprak, 2007)
 Irmaktaki balığa pazarlık olmaz.(Eriş, 2007)
 Keseye danış pazarlığa sonra giriş.(A. Uğurlu, 2007)
 Pazarda herkes ambardaki unu kadar konuşur. (Z. Yılmaz, 2007)
 Almazsın satmazsın pazarda işin ne. (N.Erdem, 2007)
 Pırasa para ile her şey sıra ile. (Karabekiroğlu, 2007)
 Dostluğ gantardan, alışveriş mısğaldan. (Vasfı 1985)

2.3. Çerçi Ticaretinde Kullanılan Ölçü Aletleri

Çerçiler alışveriş için gittikleri kasabalarda ticareti kimi zaman tane hesabıyla yaparlar. Tane adedi olmayan şeyleri takas ederken ise yöreye özgü ölçü birimlerini kullanırlar.

Çerçi ile alışverişte değiş tokuş edilen şeylerin ağırlıkları aynı ise ya da aynı olması isteniyorsa “annı anına”, “yamaç yamaca”, “annacı anacına” terimleri kullanılır. Eğer takas edilen mallardan biri öteki malın iki katı olaksa birli- buçuklu, bir -ikili” terimleri kullanılır.

Ölçü aletlerinden herhangi biriyle tartılan meyveye o kadar buğday vermek anlamına gelen kabı kabına da çerçi ticaretinde kullanılmakta olan bir tabirdir.

Bir avuç, bir düzüne, havayı, bir koşam, bir tutam gibi ölçü birimleri de çerçiyle yapılan alışveriş sırasında kullanılan ölçülerdendir. Çerçi bu ölçü birimlerini daha çok buğday, arpa gibi tahıllarla takas ettiği ürünlerde kullanır.

Bunların dışında kullanılan ölçü aletleri de vardır. Sözlü kaynaklardan alınan bilgilere göre yöreden yöreye adları veya hacimleri değişebilen çerçi ile ticarete kullanılan ölçü aletleri şunlardır:

Çinik veya Şinik; Yaklaşık yedi kilo ağırlığında, çoğunlukla ağaçtan yapılmış buğday ölçen alet.(EK 5; F: 40, 41)

Urupla; Tahtadan yapılan ölçü aleti, şinik ölçü aletinin dörtte biri veya sekizde biridir.

Kırat ; On sekiz kilogram ağırlığında, tahtadan yapılan ölçü aletidir.

Goduk :Kimi yörelerde gödük, kıratın yarısı büyüklüğünde ölçü birimidir.

Gırat: 0,75 tenekeye denk ahşaptan yapılan ölçü birimi.

Mucur : Goduğun küçüğü olan hacim ölçü birimi

Yarım: Kıratın iki katı hacim ölçü birimi

Timlo: Yaklaşık on sekiz yirmi kilografa denk gelen tenekeden yapılmış hacim ölçü birimi.

Çerik: Tahıl ölçü aleti

Kile:İki tenekelik ölçü aleti. Yaklaşık otuz beş-kırk kilografa karşılık gelir.

Demirli: Tahıl ölçüm aleti

Değirmi: Uzunluk ölçüsü birimi. Kolun biri açılır, parmak kumaşın ucunu tutar.

Öbür omuz başına kadarki kısım bir değirmidir.

Arşın: Metrenin yaklaşık üçte ikisi kadar bir uzunluk ölçüsü birimidir. Yaklaşık 68cm.

Batman: Sekiz kilogramlık ağırlık ölçüsü birimidir.

Halabi: Bir tür uzunluk ölçüsü birimidir.

Endaze: Uzunluk ölçüsü birimidir.

Terazi: Çerçinin takas için kullandığı ağırlık ölçüm aletidir. **(Fotoğraf 35, 36, 37)**

Kantar: Bir tür tartı aletidir. **(Fotoğraf 42)**

Atmışlı yılların sonuna kadar yukarıda sıraladığımız ölçü aletleri kullanılmıştır. Birçok çerçi bugün artık el terazilerini bırakmış hassas terazilerle takas edeceği malı tartmaktadır. Yukarıda saydığımız uzunluk ölçüleriyse uzun yıllar çerçi ticaretinde kullanılmış olsa da günümüz çerçilerinin kullanmadığı ölçü birimleridir.

Çocukluk yıllarından beri Tokat'ın Almus ilçesine bağlı Gümeleönü Köyü'nde yaşayan Hamza Işık çocukluk yıllarında çerçi ile yaptığı takası şöyle hatırlar:

“Tırampa usulünde köyün parası çoklukla satın alınan mala göre değişmekle birlikte buğday, arpa, nohut ve çoğunlukla yumurta olurdu. Bir yumurtaya üç balon ya da iki sakız alırdık. Bir de godik denilen bardaklar vardı. Çerçiye bir godik buğday verip bir godik armut alırdık.”

Yine Gümeleönünköyü'nde yaşayan Nevzat İrdem ise konuyla ilgili şunları söyler:

“Çerçinin eşeğinin yükünde, arkasında horoz resmi olan teneke kaplı cep aynaları olurdu. Bu aynaları çerçiye verdiğimiz buğday karşılığında alırdık. Çeşme başında su dolduran genç kızlara güneş tutardık. Bir de mendil alırdık. Ayna ile gözüne güneş tuttuğumuz kıza mendilin içinde leblebi, lokum gönderirdik; kadınlar ise noylon ayakkabı verip yerine boncuk alırlardı.”

Çerçilerin köye gelişlerini, takas yöntemiyle alış veriş yaparak sözlü kültür ortamında ticareti canlı tuttuklarını anlatan şiirler de mevcuttur. Arap Kurt'un Antoloji adlı internet sitesinde Çerçici başlıklı şiiri buna örnektir.

Çocukluk yıllarını sözlü kültür ortamında geçirmiş kaynak kişilerin de söylediği gibi yaklaşık kırk- elli yıl öncesinde, çerçi ile yapılan alışverişte kullanılan ölçü aletleri günümüzde kullanılan ölçü aletlerinden farklıdır. Günümüz teknolojisi çerçi ticaretinde kullanılan ölçü aletlerini de değiştirmiştir. Eskiden çerçilerin kullandıkları el terazilerinin yerini, ki bu el terazilerine artık antikacılarda karşılaşmak mümkün, hasas teraziler almıştır.**(Fotoğraf 36-37)** Godik, koşam, havayı, avuç, tutam gibi tabirler ise günümüzde yalnızca yaşlılardan duyabileceğimiz birer alış veriş tâbiri olarak kalmıştır.

2.4.Çerçilerin Sadık Müşterileri Kadınlar ve Çocuklar

Sözlü kültür ortamında yaşayan her birey için çerçi önemlidir. Ancak çerçi kültürünü anlamlandırmada en çok bilgiyi bu kültürü yaşayan kadınlar ve çocuklardan elde edebiliriz. Çünkü; çerçi ile alışverişin ana kahramanları kadınlar ve çocuklardır.

Köy hayatını çekip çeviren, hem tarlada hem de evde çalışan köylü kadını üreten bir konumdadır. Evde ve tarlada yani sosyal hayat içinde söz sahibi olan kadın evin ve çocukların ihtiyaçlarını erkeklere oranla daha iyi bilir. Kadınlar, üretimde olduğu kadar tüketimde de söz sahibidir. Ürettikleriyle ihtiyaçlarını karşılamak için çerçiyle takas eder. Çerçi ile yapılan alış veriş dile getiren ve adeta alıcı kitlesinin kadınlar olduğuna edebiyat ürünlerinde de dikkat çekilir. **(Şiir 9)**

Bunun yanında dış dünyaya en çok merak duyan da çocuk ve kadındır. Köy ortamından belirli nedenlerle ayrılan erkekler(askerlik gibi ihtiyaçlar nedeniyle, kısa süreli de olsa) kent ortamıyla karşılaşmıştır. Şehre, şehirde bulunan nesnelere merakını az da olsa kadınlara ve çocuklara oranla gidermiştir. Çerçi, kadın ve çocuk için önemlidir çünkü dış dünyanın varlığını gösteren tek işarettir.

Çerçi çocuklar ve kadınlar için hiç tatmadıkları yiyecekler, hep arayıp bulamadıkları zevkler, yenilikler demektir. Köy hayatının durağanlığını değiştirecek, tatlandırarak bir şeydir. Köylü için çerçinin geldiği gün adeta bir bayramdır.

Çerçiye çocuklar ve kadınlar eski verir yeni alır. Bu yeniler kadınların ellerinde işlenerek hayat bulur. Çerçinin getirdikleri genç kızların çeyizlerinde oyalı yazma, evlerinin içinde örtü, çocuklarının üzerinde bayramlık olur. **(Fotoğraf 16-17-19)**

Çerçiyle yapılan değiş- tokuş çocukların oyunları sırasında söyledikleri tekerlemelere de yansır. Kaynak kişi Havva Hançerli' den aktarılan tekerleme buna bir örnektir.

Ak mermerden kanlar akar
İki bülbül bana bakar
Ben bülbüle arpa verdim
Bülbül bana yumurta verdi
Ben yumurtayı çerçiye verdim
Çerçi bana bilezik verdi
Ben bileziği kıza verdim
Kız bana şangurduk şungurduk oynayıverdi

Köy kadınlarının sosyal hayatı içinde önemli bir yer edinen çerçiler , kadınların, çocuklarını uyuturken söyledikleri ninnilere, oynatırken söyledikleri nazlatmalara yansır. Kaynak kişi Zeynep Yılmaz'dan derlenen Tokat yöresine özgü nazlatma buna bir örnektir.

Lilili gızım lili li
Çerçiler gelmiş boncuğu çok
Aradım gızıma ilağıyı yok
Her rengi var turuncusu yok
Lilili gızım lili li

Çerçiyle yapılan çoğu zamanda çocuklar için eğlenceli geçen alışveriş köylü kadınlarının pek de alışık olmadıkları bir durumdur. Çerçi ile ticarete köyün diğer kadınlarına göre daha tecrübeli olan hemen hemen her mahallenin bir lider kadını bulunur. O gelmeden hiç kimse çerçi ile alışverişin nasıl olacağını konuşmaz. Köylü kadınların alışverişini sırasında yapılan pazarlık bu lider kadınlar ile çerçiler arasında geçer. Bu pazarlıkla ilgili Anadolu'nun pek çok yöresinde komik hikâyeler anlatılagelmiştir. Kaynak kişi Hamza Işık'ın aktarmış olduğu anlatı şöyledir:

“Kadın çerçiden bir yorgan iğnesi ister. Çerçi iğneyi verir. Kadın iğneyi evirip çevirdikten sonra sorar;

Kaç kuruş
 Çerçi cevap verir:
 Beş kuruş
 Kadın cin gibidir.(!) Çerçinin kendisini aldatmaya çalıştığını
 anlar.
 ‘Geçen geldiğinde Ayşe’ye on kuruşa satmışsın bana da on
 kuruşa verirsene alırım’ der.”

Köy kadınları takas yöntemi ile alışveriş yaparlar. Ancak köylü kadınların bunun dışında çerçinin geleceği güne kadar bir kenarda tuttıkları paraları da olur. Bu paraya ise “*iğne parası*” denir. Kadınlar, iğne, iplik, lastik gibi birçok ihtiyacı bu parayla karşılar. Bu gelenek Anadolu’nun pek çok köyünde çok eski yıllardan beri varlığını devam ettirmektedir.

Değiş tokuş için evinde yün, yumurta, buğday bulunduramayan köy kadınlarının alışveriş için bir kenarda biriktirdikleri iğne parası değişimi yalnızca Türk kadınlarının kullanmış olduğu bir tabir değildir. Robert Hendrickson, 1995 yılında yayınlanan Cogita dergisinin 5. sayısında yer alan “*Çerçilerden Görkemli Emporyumlara*” adlı makalesinde Amerikan tarihi süreci içinde ilk ticaret şekli olan çerçilikten görkemli emporyumlara kadar uzanan ticaret tarihini değerlendiren Amerikan çerçi kültürüyle de ilgili olarak bilgiler de verir. Yazısında ev kadınlarının çerçiden iğne, iplik, düğme, kitap vs. eşyalar alabilmek için bir kenara ayırdıkları cep harçlıklarına “pin money (iğne parası)” (76) denildiğini belirtir.

Öyle görülüyor ki bu geleneksel ticaret, dünyanın farklı ülkelerinde farklı kültürde yaşayan kişiler tarafından benzer kullanımlarla varlık gösteriyor.

Çerçilikle ilgili atasözlerine de baktığımızda kadınların çerçi kültüründe ne kadar etkili oldukları ortaya çıkar. Örneğin; “Kız kısmı çerçidir”, “Çerçi kızı boncuğa aşiktir”, “Çerçi çağırma eşek bağırma bizim gelin yerikliyi” gibi pek çok atasözünde kadınların yer alması çerçi kültüründe onların önemli bir konumda sahip olduklarını gösteriyor.

Bunun yanında sözlü anlatı türü olan fıkralarda da çerçi ve kadın ikilisini çok sık görürüz. Pek çok çerçi fıkrasında kadınlar oldukça etkindir.(**Fıkra 4-5-9-13**) Halk anlatıları bir toplumun kültürel mirasını gösteren oldukça önemli kaynaklardır. Sözlü anlatı geleneği içinde gösterebileceğimiz bu geleneksel meslekle ilgili atasözü, deyim ve fıkralarda kadınların ve çocukların sıklıkla kullanılması, çerçi kültürü içinde kadın ve çocuğun önemli olduğunu vurgular niteliktedir.

2.5. “Çer” çiler: “Haber” ciler

Daha önce belirttiğimiz gibi İsmet Zeki Eyüboğlu “çerçi “Moğolca car’ (ses, bildiri, haber) dan çar-çı / çerçi gerçek anlamı buyruk ulaştıran, haber götüren, habercidir ” der. (Eyüboğlu,1945) Bu sözcük daha sonra anlam değişmesi yoluyla köy köy dolaşarak öteberi satan gezgin esnafa dönüşmüştür. Çerçi zamanla her ne kadar haberci anlamından sıyrılarak gezgin esnaf diye adlandırılmaya başlamış olsa da temel anlamını da korumuştur.

Çerçi sözcüğünün İngilizce kökenine baktığımızca Türkçe etimolojisiyle benzerlik gösterdiğini görürüz. İngilizcede çerçi sözcüğünü karşılayan sözcük “hawker”dır. Tuğlacı Hazırlamış olduğu İngilizce Türkçe Sözlük adlı kitabında şu tanımlamayı yapar:“Hawker; mallarını sokak sokak gezen ve bağırarak duyuran satıcıdır; to hawk (çığırta) fiilinden türemiştir.” İngilizce de çerçi sözcüğü karşılayan başka bir sözcük ise “peddler “ dır. Eski İngilizcede ped “*sokak sokak çığırarak satılacak eşyaların konulduğu torba sözcüğünden türemiştir*”. (1985, 2003)

Sandık ya da heybelerle köy ve kasabalara çeşitli ihtiyaçları karşılamak için giden çerçiler köylünün haber ihtiyacını da karşılayan bir misyonu üstlenmişlerdir.

Teknolojinin, iletişim ve ulaşım ağının günümüzdeki kadar gelişmediği dönemlerden bu yana insanları haber ihtiyacı pek çok şekilde karşılanmaktaydı. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu döneminde “okuyucu” veya “haberci” diye bilinen tellallar çoğu zaman at sırtında kalabalık yerlere, kavşak noktalarına, pazar mahallelerine gelerek yüksek sesle dinleyicilerin dikkatini çekerek haberleri duyururlardı ya da camilerde din görevlisi olarak çalışan imamlar da halka haberleri iletirlerdi. Bunun dışında halk köy

odalarında, kahvelerde, hanlarda gezgin aşıklar ve çerçiler kanalıyla haberleri resmi olmayan yollardan öğrenirlerdi.

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda ve elbette ki öncesinde Anadolu insanı için haber kaynakları oldukça sınırlıdır. İlk radyo istasyonu 1927 yılında (Büyük Larousse, 9693) İstanbul'da kurulduğu, ilk televizyon yayınının ise 1952'de (Büyük Larousse, 11389) gerçekleştirildiği düşünüldüğünde televizyon ve radyonun kısaca kitle iletişim araçlarının yaygın olmadığı dönemlerde özellikle köylerde ve yaylalarda yaşayan topluluklar için çerçilerin ne denli önemli bir haber kaynağı olduğu ortaya çıkacaktır.

Radyodan ve televizyondan habersiz olan kırsal kesim insanı dünya ile ilişkisinde çerçiyi bir köprü olarak görür. Köye gelen çerçinin söylediği her söz önemlidir. Dışarıyla iletişimi olmayan, hayatı yalnızca köyünün sınırları kadar bilen köylü için çerçi değerlidir. Alış verişte nasıl kadınlar ve çocuklar ön plandaysa haber alma konusunda da erkeklerdir çerçinin muhatabı.

Çerçinin getirdikleri haberler çoğunlukla alışverişin bittiği, çerçinin konaklamak için köy odasına gittiği akşam vakitlerinde konuşulurdu.

Köy odaları günümüz şehir hayatı içinde en önemli vakit geçirme ve iletişim kurma mekânları olan kahvehanelerin köylere de kurulup köylerde de yaygınlaşmasından önce köye gelen misafirleri ağırlama ve iletişim kurma, vakit geçirme gibi işlevleri karşılayan bir konuma sahiptiler.

Köy odalarının yapısıyla ilgili olarak kaynak kişi İhsan Aydın şöyle söyler:

“Köy odasının sahibi bir kişi değildi. Bu odalar tüm köylüye aitti. Her türlü ihtiyacı köylünün ortak hesabından karşılanan, kapısı dışarıdan kilitlenmeyip ancak içeriden kilitlenebilen tek konut olma özelliğini gösteren mekânlardı. Köy odalarında sadece erkekler toplanırdı. Ancak, bu odalarda konuşulan her

şey köyün geneline yayılır, tüm köylünün konuşulan her şeyden haberi olurdu.”

Bir iletişim merkezi olarak görülen köy odaları sözlü kültürün hâkim olduğu küçük yerleşim birimlerinde oldukça önemli bir değerdir. Çerçi konakladığı köy odalarında akşamları erkeklerle sohbet eder, çeşitli haberleri onlara iletirdi.

Çerçiler; bu haber verme özellikleriyle de adeta köylünün her türlü ihtiyacını karşılayan konuma ulaşmışlardır. Tokat’ın çeşitli köylerinde çocukluk yıllarından beri çerçilik yapan kaynak kişimiz Cabbar Karatoprak köylüye verdikleri haberler konusunda şunları söyler:

“Filanca köyden kız kaçırıldığını, filanca köyde cinayet işlendiğini, filanca köyde ölüm, düğün, sünnet gibi durumları köylüye haber verirdik. Yakın köyler arasındaki sevdalıların mektuplarını taşırdık. Böylelikle de köylünün güvenliğini kazanan, yolu merakla gözlenen güvenilir haberciler olduk.”

Kaynak kişimizin de ifade ettiği gibi çerçinin verdiği haberler genellikle yöresel niteliktedir. Yakın köylerde neler olup bittiğinden, ülkede olup biten olaylardan bahsedilir. Çerçinin anlattıklarını merak içinde dinleyen köylü çerçinin gidişinin ardından bu haberleri köy odalarında ve köy kahvelerinde günlerce konuşur, tartışır.

Çerçilerin haber ulaştırma özelliği pek çok halk hikâyesine de yansımıştır. Anadolu’da uzun yıllardan beri anlatılagelen Yazıcıoğlu ile Senem Türkülü Hikâyesi, Sefil Yakup ile Turna Kız Hikâyesi ve bunun gibi bir çok hikâyede çerçiler, âşıklar arasında hediye, haber getirip götürerek önemli kişiler olarak karşımıza çıkarlar. Bunun yanında pek çok şiirde de çerçilerin köylüye haber taşıma özelliklerini görürüz. (**Şiir 1**)

Çerçilerin haberci özelliği, günümüz teknolojisinin kırsal alanlara kadar ulaşmasıyla birlikte yavaş yavaş yitirilmiştir. Haber kaynakları farklılaşmıştır.

Hemen hemen uzak dağ köylerinde bile televizyon ve telefonun mevcut olması, ulaşım araçlarının gelişmesi, motorlu taşıtların artık köylerde yaşayan insanların bile sahip olması gibi nedenler, böyle bir sonuca ortam hazırlamıştır.

2.6. Kültür Elçileri

Çerçiler şu ana kadar yaptığımız tüm tanımlamaların dışında bir de kültür elçileridirler. Masal, fıkra, destan, hikâye gibi pek çok halk anlatısı olan kitapları, yayımları köylere getiren, bunları köylüyle takas eden gezici esnaflardır. Özellikle cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan 1960'lı yılların ortalarına kadar okur-yazarlığı sınırlı genç yaşlı için roman ve öykü demektir çerçi.

Halk öykülerinin, masallarının, doğu klasiklerinin konuşma diline yakın akıcı, kolay anlaşılır bir anlatım tekniğiyle yazıya geçirilen kitaplar, çerçilerin heybelerinde satışa sunulmuştur.

Bu kitaplar kimi zaman çerçinin sandığına özenle yerleştirilmiş olur, kimi zaman da çerçi bezden yapılmış kendine özgü raf sistemi olan sırt torbalarına bu kitapları yükler, alıcısıyla buluşacağı ana kadar köy köy gezerdi. Adeta eşekli bir kütüphaneciydi.

Çerçiler, halk hikâyelerinden destanlara, destanlardan masallara kadar uzanan bu halk kitaplarını köylüye tanıtmayı bir görev edinirler. Kitapların içeriklerini meraklılarına özetlerler. Halk kitaplarını en ücra köşelere kadar ulaştıran çerçiler kültür taşımada bir elçi görevini üstlenmişlerdir.

Yanlarında taşıdıkları veya sattıkları halk kitaplarını köy odalarında, akşamları toplanan köylüye okuyup aktarırlar. Okuma yazma oranı düşük olduğu yıllarda sırf bu amaçla çerçilerin köylerine gelmesini bekleyen kişilerin sayısı oldukça fazladır.

Halk kitaplarının konuları daha çok aşk ve kahramanlık konularıyla sınırlı olmaktadır. Uzunluklarıysa yüz, yüz yirmi sayfayı geçmez. Konuları hemen hemen birbirinin aynı olan bu halk kitapları sözlü gelenek ortamında yaşayan köylü için annelerinden, nenelerinden dinledikleri masallar,

hikâyelerdir. Bu masal ve halk hikâyeleriyle küçük yaşlarda tanışmış olmalarına rağmen çerçinin getirdikleri bu masal kitaplarıyla ancak hayallerinde canlandırabildikleri masal kahramanları, mekânlar renkli kâğıtlarda somutlaştırılmıştır. Hayallerini en azından bu resimli kitaplarda görebilmiş, onlara dokunabilmişlerdir.

Bunun dışında kısıtlı bir kültürel donanımı olan sözlü kültür insanının anlama, anlamlandırma, ders çıkarma, iyilik ve kötülükleri görme gibi duygularını da besleyen kitaplarda kendilerinden bir şeyler bulmaktaydılar. Cumhuriyetin ilanından 1960'lı yılların sonuna kadar köylerde önemli bir ticari gelenek olan çerçilik köylüye kitap taşımada ve onları böylelikle aydınlatmada bu yıllar arasında oldukça etkin bir rol oynamıştır.

Çerçilerin aydınlatma, kültür taşıma özellikleri Türk Edebiyatı ürünlerine de konu olmuştur. Dersu Yavuz Altun'un Aziz Nesin'in aynı adlı eserinden uyarladığı "Doğ Güneşim Doğ" adlı tiyatro eserinde bir köyün ve köydeki insanların çerçinin getirdiği "Ferhat ile Şiirin" hikâyesinden etkilenerek nasıl karanlıktan aydınlığa kavuştuğu anlatılmaktadır. Yani bu tiyatro eserinde çerçilerin kültür taşıma, köylüyü aydınlatma gibi özellikleri üzerinde durularak tarihi bir gerçeklik edebiyat eserine yansıtılmıştır.**(Fotoğraf 6)**

Köylülerin özellikle de gençlerin ve çocukların okumaktan hoşlandıkları ve çerçinin getirdikleri kitaplar; Kerem ile Aslı, Emrah ile Selvi, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Melikşah ile Güllühanım, Asuman ile Zeycan, Yusuf ile Züleyha, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Şahmaran, Aşık Ömer, Aşık Garip, Köroğlu, Nasrettin Hoca Fıkraları, Keloğlan Masalları...

Mesleği çerçilik olan kaynak kişimiz Hayrettin Salman sözlü kültür ortamına getirdikleri kitaplarla ilgili şöyle der:

"Kırk santim ebadında bir torba içerisinde Elif Cüzü, Amme Cüzü, Kur'an-ı Kerim, Mevlit, Aslı ile Kerem, Ferhat ile Şirin,

Karacaoğlu, Dadaloğlu gibi halk hikâyeleri ve dini kitapları köylünün ayağına kadar getirir, kültür hizmeti verirdik.”

Çocukluk yıllarını köylerinde geçiren kaynak kişilerimiz İhsan Aydın ise konuyla ilgili olarak şunları söyler;

“1950’li yıllarda sadece kitap getiren çerçiler gelirdi köyümüze. Hz. Ali Kan Kalesi, Haydar Geçidi, Arab-ı Zengi, Mahmut ile Yaralı Ceylan, Elif ile Garip, Asuman ile Zeycan, Ferhat ile Şirin, Köroğlu getirdikleri kitaplardandır. Bu kitapları biz çocuklar yumurta karşılığında çerçiden alırdık. Çerçiden aldığımız kitapları dönüşümlü olarak okurduk. Bu kitaplar, köyde, o yıllarda biz çocuklar için en heyecanlı eğlence kaynağıydı. Başka dünyalara bu kitaplarla yolculuk yapardık.”

Halk hikâyelerini, halk türkülerini heybelerine alarak köy köy dolaşıp bunları köylüye ulaştıran çerçiler kimi zamanda halk türkülerinin, hikâyelerinin yaratıcısı, aktarıcısı olarak sözlü kültür insanının karşısına çıkmışlardır. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan 1960’lı yılların sonlarına kadar pek çok âşık köy köy, kasaba kasaba dolaşarak yazıya geçirdiği şiirlerini, destanlarını heybelerinde bulunan pek çok nesneden biri gibi, köylü ile takas ederek çerçilik yapmıştır. Hem kültürün yaratıcısı, hem aktarıcısı olan âşık çerçiler kendi ürettikleri şeyleri köylüye tanıtmış, anlatmış yün, yumurta karşılığında köylü ile takas etmiştir.

Sözlü kültür insanı bu kitaplara her zaman ilgi duymuştur. Köy odalarında, kahvehanelerde bu hikâyeleri, türkülerini asıl yaratıcısı olan âşıklardan dinlemiştir. Çerçilik yapan âşıklar bu hikâyelerle, türkülerle, destanlarla sözlü kültür insanını kimi zaman hüznlendirmiş, kimi zaman coşturmuş, kimi zaman da umutlandırmıştır. Halk hikâyelerini, türkülerini, masallarını dinleyerek büyüyen sözlü kültür insanı bu anlatılar sayesinde bir arada olmayı, birlik ve beraberliklerini uzun zaman sürdürebilmeyi sağlamışlardır. Türk kültürünün içinde var olan insani değerler, örf ve adetler, gelenek ve görenekler, toplum yapısına uygun davranış kalıpları gibi pek çok

halk edebiyatının eğitici öğretici yanı eğlenceli mekânlarda (köy odaları ve kahvehanelerde) sözlü kültür insanı tarafından özümsemiştir.

Âşık olup, hikâye anlatan, halk şarkıları söyleyen bunun yanında köy köy dolaşıp çerçilik yapan kişilerden bazıları şunlardır: Nevşehirli Âşık Yahya, Kırşehirli Dursun Kaya, Hicrani, Erkiletli Âşık Hasan, Mehmet Çelik...

Gönülsevdasi adlı internet sitesinde “Hicrani” başlığı altında şairin şiirlerine yer verilmektedir. Şair, şiirlerinden birinde, çerçi olup köy köy gezdiğini, kuru soğan alarak köyleri gezerken gittiği her köyde türlü zorluklarla karşılaştığı aktarılmıştır. Hicrani, bu yaşananları ise şiirinde şöyle dile getirir:

...
Baktıram derdimi bulamam cerrah
Bu Hicran aşkıdan olmuştur ferah
Ezel bu dert ile gezerken seyyahım
Şimdi soğan ile rezil eyledin
...

Bunun yanında, Anadolu’nun pek çok köy ve kasabasında çerçilik yapmadan sadece yazıya geçirdikleri halk şiirlerini, hikâyelerini kısaca yaratılarını köylüye tanıtarak yün, yumurta karşılığında takas eden âşıklar da mevcuttu. Bazı âşıklar ise bir çerçinin yanında köy köy gezer, eserlerini bu gezi sırasında tanıtırlardı. Kısaca, sözlü kültür ortamında geleneksel ticaret anlayışını sürdüren çerçiler ve âşıklar pazarlama, tanıtma, kültür taşıma, köylüyü aydınlatma gibi konularda benzer özellikler göstermişlerdir.

Çerçilik ile uğraşmayan âşıklar bile kimi zaman şiirlerinde kullanmış oldukları deyimlerle çerçi kültürüne yabancı olmadıklarını gösterirler. Âşık Talibi’nin kendini Darendeli çerçilere benzettiği aşağıda verilen dördlüğü buna bir örnektir.

Tab oldu eserim çıktı meydana
Satılmıyor neden bilemiyorum

Koltuğumda kitap çıkıp seyrana
Darendeli gibi dolanıyorum

Doğan Kaya, *Âşık Talibi Coşkun'un Şiirlerinde Yöresel Kelimeler ve Değimler* adlı makalesinde şairin şiirinde kullandığı, “Darendeli gibi dolanıyorum” deyiminin açıklamasını şu şekilde yapar:

Malatya'nın Darende ilçesinde köyleri dolaşan çerçiler yanlarında pek çok halk hikâyesini, âşık şiirlerini de taşırlar, getirdiklerini sözlü kültür insanına tanıtarak, takas ederek büyük bir kültür hizmeti de vermiş olurlardı.”(11)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇERÇİ ADINI TAŞIYAN YERLEŞİM YERLERİ

3.1.Kırsal Nüfus ve Çerçiler

Sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere göre çerçiler Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar köy ve kasabalarda varlık göstermişlerdir. Sözlü kültür ortamı gezgin esnafı olarak yıllarca faaliyet gösteren çerçiler, kır nüfusunun yoğun olduğu yıllarda oldukça etkindiler.

Dışa kapalı, ulaşım ağının bugünkü seviyede olmadığı kırsalda, yerleşik alışveriş merkezleri o dönemlerde mevcut değildir. Kırsalda yaşayan insanların sosyal, kültürel, gıda, giyim, eğlence, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılayacak herhangi bir mekânları olmadıkları gibi bu ihtiyaçlarını giderebilecekleri kent ortamından da uzaktırlar. Bu koşullar içinde yaşayan kırsal kesim insanının her türlü ihtiyacını karşılayan gezer dolaşır ticaret geleneği, tam da bu koşullar içinde doğup gelişmiş, babadan oğula aktarılan bir gelenek halini almıştır.

Çerçiler, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan günümüze gelene kadar geçen süreç içerisinde değişen kırsal nüfusa paralel olarak değişim göstermiş, kırsal nüfus oranı azaldıkça çerçilerin sayısında da azalma görülmüştür.

Çerçilik mesleğinin en çok rağbet gördüğü dönemler ise kırsal nüfus oranının fazla olduğu dönemlere denk gelmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü' nün yapmış olduğu araştırma sonuçlarına baktığımızda Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan yetmişli yılların ortalarına kadar kırsal nüfus oranının yüzde atmışların üzerinde olduğunu görürüz.

Kırsal nüfusun yoğun en yoğun olduğu dönemler olan 1927- 1960 çerçi mesleğinin en sık yapıldığı birinci dönem,1960- 1980 artmaya başlayan kentsel nüfusun etkisiyle ikinci dönem, 1980 sonrası ise üçüncü dönem olarak nitelendirilebilir.(**Ek -3, 4**)

Bu dönemler arasında çerçi nüfusunda görülen azalma ile birlikte çerçiliğin yapısında da farklılıklar görülmüştür. İlk dönem çerçileri at, eşek, katır sırtlarında bu geleneksel mesleği yaparken, ikinci dönem çerçileri at ya da eşekle çekilen arabalarla, üçüncü dönem çerçileri ise artık motorlu taşıtlarla ticareti sürdürmüşlerdir. Son dönem çerçileri artık kamyonet, kamyon, traktör, minibüs gibi araçlarla köylüye hizmet götürmüşlerdir. Kısaca değişen teknolojiye onlarda ayak uydurmuşlardır.

3.2. Türkiye'nin İl ve İlçelerine Bağlı Çerçi Köyleri

İlk yerleşim birimi olan köylerin kurulması ve yaygınlaşmasıyla kısaca yerleşik hayatın başlamasıyla birlikte çerçilik denilen bu geleneksel ticaret anlayışı da köylerde etkin olmaya başlamıştır. Günümüzden 150-200 yıl öncesinde kurulan pek çok köy yerleşim alanlarına ad olmuştur.

Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerine bağlı on dokuz farklı "çerçi" adını taşıyan köy tespit edilmiştir. Çerçi adını taşıyan köy, bulunduğu il ve ilçe aşağıda verilmektedir.

Köyün Adı	Bulunduğu İl	Bulunduğu İlçe
Aşağı Çerçi Köyü	Bartın	Ulus
Çerçi Köyü	Bayburt	Merkez
Çerçi köyü	Çankırı	Şabanözü
Çerçili Köyü	Gaziantep	İslahiye
Carcı Köyü	Kars	Arpaçay
Çerçiler Köyü	Kastamonu	Araç
Çerçi Köyü	Kastamonu	Merkez
Çerçili Köyü	Kocaeli	Kandıra
Çerçiler Köyü	Karabük	Merkez
Çerçili Köyü	Kilis	Merkez
Çerçioğlu Köyü	Osmaniye	Düziçi
Çerçi Köyü	Ordu	Mesudiye
Çerçiler Köyü	Samsun	Çarşamba
Çerçiler Köyü	Sakarya	Merkez
Çerçiler Bucağı	Sinop	
Çerçi Köyü	Tokat	Merkez
Çerçi Alanı	Akdağmağdeni	Yozgat
Çerçi Deresi Köyü	Sivas	Merkez
Çerçin*	Burdur	Merkez

3.3. Çerçi Adlı Köylerin Kuruluş Öyküleri

“Çerçi” adını taşıyan köyler üzerinde inceleme yapılmış, köylerin muhtarlarından köy adları ve kuruluş öyküleri ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Çerçi adlı köyler ve kuruluş öyküleri şöyledir:

Çerçi Köyü- Bayburt- Merkez

“Köyün adının nereden geldiği hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte köyde çerçilik yapanların çok olmasından bu adı aldığı ve 16.y.y da kurulduğu sanılmaktadır. Kuruluş tarihi köy odasında bulunan bir taşta işlendiği söylenmektedir.” (Özkan, Köy muhtarı,2007)

Aşağı Çerçi Köyü- Bartın- Ulus

“Köy kurulduğundan bu yana çerçi denilen gezgin satıcılar köyde yaşamışlardır. Köyün adı da bu nedenle uzun yıllardan beri “çerçi” olarak anılmaktadır. Aşağı mahallede oturduklarından Aşağı Çerçi Köyü adını almıştır.”(Par, Köy muhtarı,2007)

Çerçi Köyü, Çankırı, Şabanözü

“Köyün adının nereden geldiği ile ilgili herhangi bir bilgimiz yok, ancak bu bölgede çerçilik yapan kişiler oldukça fazlaydı. Bu nedenle çerçi köyü olarak adı değiştirilmiş olabilir. Yaklaşık yetmiş senedir çerçi köyü olarak anılmaktadır.”(Şekerci, Köy muhtarı, 2007)

Çerçili Köyü, Gaziantep, İslahiye

“Yaklaşık yüz elli yıl önce kurulan köye ilk kurulduğu yıllarda bir çerçi gelerek yerleşir. Çerçi köye ilk yerleşenlerden olduğundan köyün adı “çerçili” olur.”(Kurdini, Köy muhtarı, 2007)

Çerçiler Köyü, Karabük, Merkez

Kuruluşu, adının nereden geldiği hakkında herhangi bir bilgi alınamamıştır.

Çerçili Köyü, Kilis, Merkez

“Köyün adının nereden geldiği ile ilgili iki tane rivayet vardır. Birincisi günlerden bir gün köye bir çerçi gelir. Yaklaşık iki yüz yıl önce, köylü bu gelen çerçinin malını yağmalar. O günden sonra köyün adı “çerçi” köyü olarak kalır. İkinci rivayet ise şudur: Çerçilik yapan Kilisli bir ailenin gelip buraya yerleşmesiyle köyün adı “çerçili” konulmuştur.”(Köy muhtarı, 2007)

Çerçioğlu, Osmaniye, Düziçi

“Köy ilk zamanlar çerçi yurdu diye anılmıştır. Fakat zamanla çerçi oğlu diye isim değiştirmiştir. Kuruluş tarihi yüz elli, iki yüz yıl öncesine dayanır. Gaziantep’ten gelen bir çerçinin köye gelip yerleşmesiyle köyün adı çerçi yurdu diye anılmış, zamanla ismi değişmiş “çerçioğlu” olmuş.”(Ergenç, Köy Muhtarı, 2007)

Çerçi Köyü, Ordu, Mesudiye

“İki kişinin köye gelmesi ve köyde çerçilik yapmasıyla köy kurulmuş, ilk gelenlerin çerçi olması dolayısıyla köyün adı “çerçi” olarak anılmış.”(Bakır, Köy muhtarı,2007)

Çerçiler Köyü, Samsun, Çarşamba

Herhangi bir bilgi alınamamıştır.

Çerçiler Köyü, Sakarya, Merkez

“1987 yılında köye çerçilik yapan biri gelir. 1992 yılında İsmail Çetin, 1924 yılında Barbar gelir. Karar verirler, köyün adının çerçi olmasını uygun görürler.”(Narin, Köy muhtarı, 2007)

Carcı Köyü, Kars, Arpaçay

Herhangi bir bilgi alınamamıştır.

Çerçili Köyü, İçel, Güzeloluk

“Köye günlerden bir gün bir çerçi gelir. Köyün deresinden su içer. Suyu topraklı bulur. Yakında burada bir deprem olacak der. Çerçiye yalnızca köyün delisi inanır. Kimse umursamaz. Çerçinin dediği çıkar, deprem olur. O günden sonra köyün adı değişir. ”Çerçi” köyü olur.”(İbrahim, Köy muhtarı,2007)

Çerçiler, Kastamonu, Araç

“Rivayete göre çerçilik yapan bir ailenin bu köyde yaşıyor olmasından köyün adı “çerçiler” olarak kalmış.”(Köy Muhtarı,2007)

Çerçili Köyü, Kocaeli, Kandıra

“ Köye ilk gelen ve köyü kuran kişiler çerçilikle uğraştıklarından köyün adına” çerçili köyü” denmiş.”(Özkul, Köy Muhtarı, 2007)

Çerçiler Bucağı, Sinop

“1913- 1915 yılları arasında köye çerçi diye biri gelir. Gürcistan’dan geldiği sanılmaktadır. Köye İlk gelen kişiler çerçi olduğundan köyün adı “çerçiler” olarak kalır.” (Diler, Köy Muhtarı, 2007)

Çerçi Köyü, Tokat, Merkez

“İki yüz yıl önce kurulmuştur. Kuruluşu yıllarda Ermeni bir çerçinin köye gelip çerçilik yapmasıyla köyün adı “çerçi” olarak anılmıştır.”(Akbaş, Köy Muhtarı, 2007)

Çerçi Alanı, Yozgat, Akdağmadeni

“Yaklaşık iki yüz yıl önce kurulmuştur. Köyde çerçilikle uğraşanlar olduğundan ve o yıllarda çerçilik mesleği önemli görüldüğünden köyün adına “çerçi alanı” konulmuştur.”(Kılıç, Köy Muhtarı, 2007)

Çerçin* Köyü, Burdur, Merkez

Çerçin köyünün kuruluşuyla ilgili birçok rivayet vardır. Bu rivayetler Selçuklu ve Hamitoğulları dönemine aittir. Rivayete göre Selçukluların Anadolu fetihleri sırasında Türkistan'dan Anadolu'ya göç eden Türkmen aşiretlerinden birisi köyün bulunduğu yere gelir. Burada çerçinin konakladığını görürler. Çerçiye yörenin iklimi ve havası hakkında çeşitli sorular yöneltirler. Aldıkları cevapların olumlu olması aşiretin “Çerçinin olduğu yere” yerleşmelerine sebep olur. “Çerçinin olduğu yer” sözü zamanla “çerçin” olur. Bu rivayet şu şekilde de anlatılmaktadır. Anadolu'ya göç eden Türkmen aşiretlerinden birisi şimdiki Askeriye Köyü'nün bulunduğu yere yerleşir. Zamanla bu aşiret aileleri arasında anlaşmazlık çıkar. Bu ailelerin bir bölümü bugün Leften Yaylası” denilen yaylaya göç ederler. Yaylada kışların çok şiddetli geçmesi nedeniyle ailelerden bir kısmı konaklayan çerçinin yanına yerleşmeye karar verirler. Diğer ailelere biz “Çerçinin olduğu yere yerleşeceğiz” derler. Çerçinin olduğu yer zamanla “çerçin” olur.

Çerçin köyünün ismi 1968 yılında “Gökçebağ” olarak değişmiştir. Ancak yörede halen “çerçin” olarak anılmaktadır. (Koçıbay ,Öğretmen, 2007)

Çerçi adlı köylerin kuruluş öykülerinden yola çıkarak şunları söyleyebiliriz:

İnsanların uğraşlarını ortaya koyan meslekler pek çok bölgede yer adı olarak kullanılmıştır. Bu adların verilmesi ise bizlere çerçi adını taşıyan bölgelerde (günümüze kadar ulaşmasa bile) çerçilik mesleğinin uzun yıllar aktif olarak sürdürülen bir meslek olduğunu gösterir. Bununla birlikte çerçi adını taşıyan yerleşim yerlerinin kuruluş öykülerinden yola çıkarak şunu da söyleyebiliriz. Bu yerleşim alanlarına ilk gelen ve yerleşen kişilerdir çerçilerdir. Buradan da anlaşılan şudur ki çerçiler belli bir dönem yerleşim yerlerinin kurulmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir. Ayrıca Anadolu'nun farklı coğrafi bölgelerine ait çerçi adlı köylerin tespiti ve bu bölgelerde çerçiliğin aktif olarak belli bir dönem yaşatılmış olması bu geleneksel ticaret biçiminin sadece belli bir coğrafi alanda uygulanan ve sınırlı kalan bir meslek olmadığını,

Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde icra edilmiş geleneksel bir meslek olduğunu gösterir.

SONUÇ

Çerçilik, en basit tanımlamayla malın malla değişimi olan değiş-tokuşun var oluşuyla birlikte ortaya çıkmış, geçmişten günümüze farklı adlarla, farklı biçimlerde yaşatılarak varlık göstermiştir. Çerçiler sözlü kültür ortamında yaşayan bireylerin eğitim, haber, giyim-kuşam, yeme-içme, eğlence gibi pek çok ihtiyacını karşılamışlardır.

Tarihin ilk devirlerinden beri varlığından şüphe duyulmayan çerçiliğin ilk ne zaman, kim tarafından, ne şekilde yapıldığına dair herhangi bir bilginin yer aldığı yazılı bir kaynağa rastlanmamıştır. Ayrıca Türklerde de Osmanlı İmparatorluğunda çerçilik mesleğinin tanıtıldığı, yer aldığı bir kaynağa ulaşılamamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde esnaf grubu ve ahilik teşkilatı içinde birçok geleneksel meslek yer almaktadır. Esnaf grupları ve ahilik teşkilatı üzerine hazırlanan çalışmalarda çeşitli meslek grupları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Geleneksel bir meslek olarak yıllarca varlık gösteren çerçiler sabit bir dükkânları bulunmadığından ve vergiden muaf tutulduklarından herhangi bir esnaf grubu ya da ahi teşkilatı içinde kayıtlı olamamışlardır. Bu nedenle de, Osmanlıda geleneksel meslekler, başlıklı çalışmaların dışında tutulmuşlardır. Durumun böyle olması Osmanlı döneminde çerçilerin var olmadığı anlamına gelmemiştir. Özellikle 16. yüzyıldan sonra incelemeye alınan şeriye sicilleri ve temettuat defterleri incelendiğinde çerçilerin bu yüzyıllarda var olduğu görülür; ancak bu bilgiler detaylı değildir.

Bu çalışmada, “Cumhuriyet Dönemi Çerçileri” üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. Bu dönem çerçileri ile ilgili en sağlıklı ve kapsamlı bilgileri çerçi kültürünü yaşamış, görmüş kaynak kişilerden elde edilmiştir. Kaynak kişiler, başta mesleği icra eden çerçiler olmak üzere, ağırlıklı olarak belli bir dönem sözlü kültür ortamında bulunarak bu kültür ögesinin zaman içinde değişimine de tanıklık eden yetişkinlerdir.

Bu çalışma, bize, çerçilerin sadece köy ve kasabalara bir takım ihtiyaçları götüreren ve karşılığında köylünün ürettikleriyle takas eden gezginler olmadığı göstermiştir. Okuma yazma oranının sınırlı olduğu, iletişimin zor koşullarda sağlandığı dönemlerde yaşayan genç yaşlı için çevre köylerden, şehirden, dünyada olup biten olaylardan haberdar eden, gelişi günlerce önceden beklenen, anlattıkları tüm köylü tarafından uzun zaman konuşulan önemli kişiler olduğu göstermiştir. Bunun yanında, bugün yaşları 60 -70 olan pek çok aydının ilk okuduğu öyküler, masallar köye gelen çerçiden alınmış kitaplardır.

Bundan yaklaşık 40 -50 yıl öncesine kadar sosyal hayat içerisinde çerçiler önemli bir yere sahiptiler. Köylü, köyüne gelen çerçiye bilir, tanır, ona güvenirdi. Çoğu zaman evinde konuk eder, yemeğini onlarla paylaşırdı.

Geleneksel ticaret biçimlerinden biri olan çerçiliğin zaman içinde farklılaşmasını, biçim değiştirmesi bu çalışmayla gösterilmeye çalışılmıştır. Bir heybe içindeki mallarını eşiğine yükleyen, at ya da eşeklerinin çektiği arabalarla köy köy gezen çerçiler bugün artık tarih olmuştur. Gelişen teknoloji onları da değiştirmiştir. Bugün; günümüz bakkallarına, marketlerine, süpermarketlerine inat yok olmaya direnen son temsilcileri, motorlu araçlarla mesleklerini sürdürmektedirler. Mallarını özenle yerleştirdikleri sandıkların yerini araçlarının içinde bulunan raf sistemleri almıştır. Gelişlerini okudukları manilerle, eşeklerine sürdükleri kokularla duyuran çerçiler günümüzde seslerini arabalarının klaksonlarıyla ya da hoparlörlerle duyurmaktalar.

Günümüz çerçilerinin ve çerçiden alış veriş yapan kaynak kişilerin ortak fikri bugün artı eski ustaların yaşamadığıdır. Onlar eski çerçiliği babadan oğula aktararak yaşatılan bir gönül işi olarak nitelendiriyorlar.

Eski dönem çerçileri gerek dış görünüşleriyle gerekse de konuşma biçimleriyle ve kuşkusuz getirdikleriyle köylünün örnek aldığı, imrendiği kişilerdi. Okuma yazma oranının kısıtlı olduğu dönemlerde köye gelen çerçi

okuma yazma bilen, çoğunlukla takım elbise giyen kişilerdi. Kısacası o yıllarda çerçilik saygın mesleklerden biriydi. Hemen hemen her anne baba ileride çocuğunun çerçilik yapmasını isterdi. Zamanla çerçilik mesleğine duyulan saygı ve gösterilen ilgi de yitirmeye başlamıştır.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi, iletişim araçlarının yayılması, en ücra köşelere bile televizyon, radyo, telefonun taşınması, ulaşım ağının gelişmesi gibi pek çok etken çerçilere eski değerlerini, eski özelliklerini, eski geleneklerini yaşatma imkânı tanımamış, kapalı köy ekonomisinin yıkılmasıyla köylü ve kentli arasındaki o zorunlu sınır ortadan kalkmıştır. 1960'lı yıllardan sonra köylerde ve kasabalarda bakkalların kurulmasıyla başlayan ve bugün hipermarketlere kadar uzanan günümüz modern çerçiliği, geleneksel çerçiliğin sonunun gelmesine ortam hazırlamıştır.

Alışkanlıklar, yaşam biçimleri, tüketim kalıpları insanları sürekli değişime zorluyor. Artık otantik anların görüldüğü günümüzde at ya da eşeklerin çektiği arabalı çerçiler adeta tarihten kopup gelmiş dedirtecek kadar şaşırtmakta, insanın yüzünde samimi bir tebessüm uyandırmaktadır. Çünkü içinde yaşadığımız devir; heybetiyle bizi kuşatan, içine girdiğimizde malları arasında kaybolduğumuz, pazarlama yöntemleri ve bin bir rengiyle aslında ruhumuzu okşayarak garip bir tüketim çılgınlığına iten, bizleri sarsan modern zamanların küresel çerçilerin devri.

KAYNAKÇA

Aksoy, Ömer Asım. *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II* Ankara, Türk Dil Kurumu Yayını, 2004.

Alkan, İbrahim. “Neşeliydim Bir Zaman.” 25 Şubat 2008
<[http:// www.karincalikoyu 40.com/kuspinari/id28.htm- 93k- >](http://www.karincalikoyu40.com/kuspinari/id28.htm-93k-)

Arslan, Sami. “Bizim Köye Çerçi Gelirdi.” 15 Ocak 2008
<[https://www.siirsandigi.com/siiroku.>](https://www.siirsandigi.com/siiroku.)

Ballıktaş, Ali. “Başkalaşmış.” 13 Aralık 2007
<<http://eskeliler.com/modules.php?name=Forum&file=viewtopic&p=822-75>>

Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Doğu Matbaası 1962

Devlet İstatistik Enstitüsü, *Türkiye İstatistik Yıllığı*, Ankara, 1985.

Devlet İstatistik Enstitüsü, *Sayılarla Türkiye*, Ankara 2000,

Ekincikli, Mehmet. *Temettuat Defterlerine Göre Mudurnu Kazasının Sosyal Ekonomik Yapısı*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995

Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*, , Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı,

Erhan, Ahmet: “Çerçi” 10 Haziran 2007
<http://www.siirperisi.net/sair.asp?siir=98269-124>

Ergenç, Özer. *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sanayi ve Ticaret Hayatı*, Türk Ankara: Tarih Kurumu Yayını

Eyüboğlu, İsmet Zeki. *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. Sosyal Yayınları, 3. Baskı, 1995

Eyüboğlu, E. Kemal. *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul, 1973

Güvenç, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*. Ankara: Remzi Yayınevi, 1991

Hendrickson, Robert. *Çerçilerden Görkemli Emporyumlara*. Çev. Nevzat Erkmen, Cogita Dergisi, 5. sayı, 1995

Kalkan, Muzaffer. "Yayladağlıca" 27 Şubat 2008
<<http://www.turkceşiir.com/kategori.asp?kategorid=49-146>>

Koçu, Ekrem Reşad. *İstanbul Ansiklopedisi*. Neşriyat Kolektif Şirketi Yayınları, 1958

Kum, Naci, *Türkmen Yörük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler ve Görüşler-3*, Türk Folklor Araştırmaları , 8.Sayı, 1950

Küçük Kurt, İbrahim ...vd. *Afyonkarahisar Kütüğü*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 2.Cilt

Merçil, Erdoğan. *Türkiye Selçuklularında Meslekler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000

Meydan Larouse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, Meydan Yayınları, 3. cilt, İstanbul, 1970

Özgül, Atilla. "Karaca." 2 Şubat 2007

www.karder.org.tr

Öztoprak, Mehmet Baki. "Adıyaman Nostaljisi" 18 Ocak 2007.

< [http:// www. Antoloji. Com/siir/siir/siir=41k->](http://www.Antoloji.Com/siir/siir/siir=41k-)

Pakalın, M. Zeki. 1971 İstanbul, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları,3.Cilt, 1971

Sedillot, René. *Değiş Tokuştan Süpermarkete Tarih Boyunca Ticaretin Öyküsü*, Ankara:Dost Kitapevi Yayınları, 2005.

Şanzumi, Hayrullah. *Üçüncü Harname (Eşek Kitabı), Tarihi ve Sosyolajik Bir Tahlil*. Pegasus Yayınları, 2006.

Şeşen, Ramazan. *İslam Coğrafyalarına Göre Türk Ve Türk Kavimleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1985.

Telek, Mehmet Ali. "Çerçi" 20 Eylül 2007

<<http://www.dosthane.de/siirleriniz>>

Tietze, Andreas. *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*(Cilt 1 A-E). İstanbul: Simung Yayınları, 2002.

Toygar, Kamil. "Ankara'da Çerçiler." *Türk Folkloru Dergisi*, Aralık, 77 Sayı, 1985.

Türk Dil Kurumu Yayını, *Derleme Sözlüğü*, 2. Baskı, Ankara, 1993

Türk Tarih Kurumu ,*Tarama Sözlüğü*. Ankara,1965.

Türkiye Mülki İdare Bölümleri Belediyeler Köyler, İç İşleri Bakanlığı, Türk İdareciler Vakfı Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2001.

Toker, Mustafa. "Gülhani Darbü'l- Mesel Adlı Eseri ve Eserde Geçen Atasözleri" 30 Temmuz 2008

www.turkiyat.selçuk.edu.tr/pdfdergi/s20/toker.pdf.

Toparlı Recep, Hanifi Vural ve Recep Karaatlı. *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003

Trak, Selçuk. *Ekonomi ve Ticaret Tarihi*. İzmir: Yeniyol Basımevi, 1947

Uysal, Tamer. "Bizim Köye Çerçi Gelirdi." 25 Eylül 2007

<[http://siirdostu.com/siirler/5826/tameruysal/erguvan yagmuru toplu siirler1.html-3k->](http://siirdostu.com/siirler/5826/tameruysal/erguvan_yagmuru_toplu_siirler1.html-3k->)

Üçer, Müjgan. *Atalar Sözü Yerde Kalmaz, Sivas'ta Sözlü Gelenek*. İstanbul: Özyılmaz Matbaası, 1998

Yardımcı, Mehmet. *18. Yüzyıldan Günümüze Zileli Aşıklar Zinciri*, VII Milli Türkoloji Kongresi, 14- 18 Eylül, İstanbul 1987

Yiğit, Turan. "Saray Köyünde Çerçilik." *Köy Enstitüleri Dergisi*, 1.Cilt, 4. Sayı, Ankara, 1945

Yozgat, Ahmet. "Genceli Atlı Çerçi" 3 Aralık 2007

<http://www.antoloji.com/siir/siir/siir_SQL.asp?id=386860-32k->

Sözlü Kaynaklar

Soyadı, Adı, (Derlemenin Yapıldığı Tarih): Derlemenin Yapıldığı yer: Yaşı: Mesleği.

ARSLAN, Dilber. (2007): Tokat: 60: Ev Hanımı

ARSLAN, Osman. (2007): Tokat: 64: Arıcılık

ATALAY, Erol. (2007): Ankara: 62: Serbest Meslek

ATALAY, Nimet. (2007): Ankara: 59: Ev Hanımı

ATEŞ, Ethem. (2007): Ankara: 65: Emekli

ATEŞ, Fatma. (2007): Ankara: 63: Ev Hanımı

AYDIN, İhsan Tahsin. (2007): Ankara 66: Emekli Öğretmen

AYDIN, Necla. (2007): Ankara: 64: Emekli Öğretmen

BEYCAR, Aleaddin. (2007): Ankara: 44: Serbest Meslek

BEYCAR, Beycar. (2007): Ankara: 44: Ev hanımı

BİLGİLİ Fadime. (2007): Ankara: 29: Ev Hanımı

BİLGİLİ Fatih. (2007): Ankara: 32: Öğretmen

ÇIPLAK Fatma.(2007): Ankara: 77: Emekli

ERDEM Nevzat. (2007): Tokat: 61: Arıcılık

ERDEM Kevser. (2007): Tokat: 58: Ev Hanımı

ERDEM Nuriye. (2007): Tokat: 62: Ev Hanımı

ERİK Hüseyin. (2007): Ankara: 68: Emekli Öğretmen

ERİK Devrim. (2007): Ankara: 37: Mühendis

ERİŞ Abidin. (2007): Tokat: 75: Çiftçi

ERİŞ Naciye. (2007): Tokat: 68: EV Hanımı

HANÇERLİ Ahmet. (2007): İstanbul:56: İşçi:

HANÇERLİ Havva. (2007):İstanbul: 76: Ev Hanımı

HOPAÇ Kadir. (2007): Tokat: 69: Çiftçi

HOPAÇ Raife.((2007): Tokat : 63: Çiftçi

GÜNGÖR Cemil. (2007) Tokat: 53: İşçi

KARABEKİROĞLU Mehmet Ali. (2007) Tokat: 60: Bakkal

KARATOPRAK Cabbar. (2007) Tokat: 56: Çerçi

MUT Hüsnü. (2007) Tokat:72: Emekli

MUTLU Nafiye (2007) Tokat: 77: Ev Hanımı
ÖZTÜRK Mustafa. (2007) Ankara: 54: Serbest Meslek
ÖZTÜRK Aysel. (2007): Ankara: 52: Ev Hanımı
OKAY Turan. (2007): Ankara: 52: İşçi
SALMAN Duran. (2007) Tokat: 42: Çerçi
SALMAN Hayrettin. (2007) Tokat: 47: Çerçi
UĞURLU Hatice. (2007): Ankara: 76: Ev Hanımı
UĞURLU Ayşe. (2007): Ankara: 35: Öğretmen
YILMAZ Ahmet Turan. (2007) Ankara: 53: Muhasebeci
YILMAZ Zeynep .(2007): Ankara: 49: Ev Hanımı
YURT Düriye. (2007): Ankara: 60: Ev Hanımı
YURT Ufuk . (2007): Ankara: 40: Serbest Meslek

EKLER

EK-1 Çerçi Fıkraları

EK-2 Çerçi Şiir, Şarkı

EK-3 1923- 1980 Arası Kentsel ve Kırsal Nüfus

EK 4: 1950 -2000 Arası Türkiye Kentsel ve Kırsal Nüfusu

EK 5:Fotoğraf Dizini ve Fotoğraflar

EK 1. Fıkra Metinleri

-1-

Kadın çerçiden bir yorgan iğnesi ister. Çerçi iğneyi verir. Kadın iğneyi evirip çevirdikten sonra sorar;

- Kaç kuruş?
- 5 kuruş

Kadın cin gibidir(!) Çerçinin kendisini aldatmaya çalıştığını anlar:

-Geçen geldiğinde Ayşe'ye on kuruşa şatmışsın. Bana da on kuruşa verirsene alırım.

-2-

Adamın biri çerçilik yapıyor, köy köy geziyormuş. Evine yetişmek üzere gece yolculuğu yapıyormuş. Yolculuk esnasında bir köyden geçerken yatsı ezanının okunduğunu duymuşlar. Çerçi oğlunu dönüp şöyle demiş gerilere;

- Oğlum hele sen eşeğe sahap olda ben bir namaz kılalım.

Çerçi camiye abdest almaya gitmiş. Namaz bir türlü bitmek bilmemiş. Dört rekat esselamu aleyküm, dört rekat esselamu aleyküm... Meğer o gün ramazanın ilk teravihiymiş... Çerçi namazdan bulabildiği bir boşlukta camiden kendini dışarı atmış ve oğluna;

-Oğlum işkene bindi, eşeği sağlam kazığa bağla ve camiye geri dönmüş.
(N.İrdem, 2007)

-3-

Çerçinin biri yetiştirdiği ürünlerini atar eşeğinin tergisine tutar kasabanın yolunu. Kasabada bir tüccar ürünlerine karşılık bir çuval şeker teklif eder. Tamam der anlaşırlar. Verir malını alır şekerini yükler eşeğine tutar dönüş yolunu. Derken hafiften yağmur başlar. Gitgide hızlanan yağmur çerçinin şekerini eritir. Çerçi ağlamaklı olur birden ama yapacak bir şey

yoktur. Bu arada yağmur giderek hızlanmaktadır. Bir şimşek çakar eşeğinin tepesinde, patlar eşekte ölmüştür artık. Köylü bari bana bir şey olmasın diye mağaraya sığınır. Mağaranın üzerindeki delikten gökyüzü görünür. Çerçi oradan takip eder dışarıyı. Bir zaman sonra yağmur diner güneş doğar. Doğan güneşin ışıkları sürekli çerçiye doğru yaklaşır. Çerçi kaçır ışık yaklaşır çerçi kaçır ışık yaklaşır derken bizimkinin artık kaçacak bir yeri kalmaz ve sırtını mağaranın duvarına yaslar açar ellerini havaya

-“Ya melik yağırdın yağmuru erittin şekeri, çıkarttın şimşeği öldürdün eşeği şimdide fener yakmış arıyorsun beni” demiş.(T. Okay, 2007)

-4-

Çerçinin biri bir gün köyün içinden geçiyormuş. Çok acıkmış ama bakmışki yiyecek hiçbir şey yok, kuru bir ekmeği bile kalmamış. Köyün içinden geçen derenin yanından geçerken suda çamaşır yıkayan köylü kadınları görmüş. O anda başlamış eşeğini dövmeye. Kadınlar biraz yaklaşmışlar ve yazıktır hayvana vurma demişler. Adam da bacılar siz onun ne hıncı olduğunu bilmezsiniz ne kadar ekmeğim varsa hepsini yemiştir bitirmiştir. Yiyecek bir şey bırakmamış bana demiş. Kadınlar da biz veririz ekmeğini sen vurma hayvana demişler. Adam ekmeği garanti altına almış. Ama kura kuru da ekmek yenmez ki hem siz ekmeği verirsiniz içine de taze tereyağını koyarsınız ama bu hayvana huy değil! demiş. Böylece hem ekmeği almayı hem de içine taze yağı koydurmayı başarmış çerçi. (A. Yılmaz, 2007)

-5-

Çerçi köye gelmiş. Köy kadınları çerçinin başına toplanmışlar. Alışveriş yapıyorlarmış. Aldanmamak için de çerçi ile sıkı pazarlığa tutuşmuşlar. Köyden bir hanım gelmiş ve torunu için yalancı meme alacaktı. Çerçiye fiyatını sormuş.

-Emzikler kaç kuruş

-Kırk kuruş der çerçi

Hanım bilgiç bilgiç birazda sinirli sinirli karşı çıkar çerçiye.

-Biz parayı sokaktan toplamıyoruz dün gelen çerçi elli kuruş istedi sen kırk kuruş istiyorsun. Töbe almam beklerim.

Çerçi şaşırır. Sağa sola bakar; pahallı söylediği için utanır mahcup mah.up cevap verir:

-Kusura bakma bacım, hesaplarken yanılmışım. Cahilliğimi bağışla. Hani sen de elli kuruş ver.

Böylece pazarlık tatlıya bağlanır. (C. Karatoprak, 2007)

-6-

Yaptığı satışlardan verim alamayan köy köy gezmekten bıkmış çerçinin birinin yolu bir gün bir köye düşer. Birilerinin gelip ortaya serdiklerinden bir şeyler satın almalarını ister ya da köylük yerin ürettiklerinden bir şeylerle değiş tokuş yapmasını beklerken köylünün biri çerçinin yanına yanaşır ve der ki “işler iyi değil gibi gözüküyor ne dersin?” Çerçi gerçekten işlerin iyi olmadığını yanıtlar. Köylü de devamla “Ben derim bırak bu incik boncuğu, bunlarda artık bir hayır yok. Şehirle irtibatı olan herkes bunların daha güzellerini getiriyor. Ama köy yeridir. Damdan, ağaçtan, dereden, bayırdan bir şekilde düşüp orasını burasını kıran zedeleyenler sıkça oluyor. Sonra yel giriyor, soğuk vuruyor. Sen unları sat yakı al. Mutlaka daha iyi olur. Zaten işleri iyi gitmeyen çerçinin kafasına yatan bu öneri üzerine bütün malzeme elden çıkarılır ve tüm sermaye yatıya yatırılır. Bir süre sonra yakılarıyla çerçi aynı köye gider. Yakı sat önerisinde bulunan köylü hemen bir yakı satın alır. Devamını beklediğini hisseden çerçiye de “eh benim bir yakıya ihtiyacım vardı. Getirdin aldım. Şimdi diğer yakıları da diğer ihtiyacı olanları bulup sen satacaksın”der. (D. Salman, 2007)

-7-

Yıllar önce çerçinin biri eşyalarını satmak üzere bir köye uğramış. Hem eşyasını satıyor hem de köylülerle sohbet ediyormuş. O ara köylülerden biri “kardeşim sen ne bu kadar yükü dolaşıyorsun, yazık değil mi sana, yazık değil mi sermayene, bunların yerine katran getirsen daha çok satarsın. Şu kadar satıp şu kadar kazanırsın” demiş. Adamın sözleri çerçinin kafasına yatmış. Yüzlerce mal satmaktansa bir tane mal satar daha az yorulurum diye düşünmüş. Katran konusunda hiçbir araştırma yapmadan bir dahaki gelişine bütün eşyalarını zar zor satarak eşiğine katran yükleyerek köy köy dolaşmaya başlamış. Katranı kim ne yapsın. Hiç kimse katranın yüzüne bile bakmıyormuş. Derken çerçi katranı tavsiye eden köylünün bulunduğu köye gelmiş. Adamı beklemeye başlamış. Çerçinin geldiğini duyan adam çerçinin yanına gelip hal hatır sorduktan sonra katran yüklü arabanın yanına gelerek katrandan bir parmak almış çatlaman ayağına sürmüştü. Çerçi hani sen katran getir çok satılır diyordun, bak günlerdir köyleri dolaşıyorum katranı soran bile yok deyince. Köylü ayağıma sürmek için ihtiyacım vardı. Ben de benim gibi herkesin ihtiyacı vardır sandım, tavsiye ettim. Ben bir parmak alıp ihtiyacımı giderdim. Borcum ne kadarsa ödeyeyim. Gerisi senin bileceğin iş demiş. (H. Salman, 2007)

-8-

Yıllar önce eşiği ile çerçilik yapan Mahmut Ağa varmış. Mahmut Ağa köy köy dolaşır geçimini çerçilikten kazanırmış. Yine bir yaz günü yola çıkmış satışını yapmış. Bir köyden diğer köye geçerken vakit öğlen olmuş. Konaklayacak bir yer ararken bir çınar bulmuş. Eşğinin semerini çıkarmış ve kendisi de çınara yaslanmış uyumuştur. Aradan bir iki saat geçince çerçi uyanmış. Eşğinin kaybolduğunu fark eden çerçi o tarafa koşar bu tarafa koşar eşiği bir türlü bulamaz. Bir çare bulur belki diye kadiya gider. Durumu anlatır. Eşiği onun için çok değerlidir. Ekmek kapısıdır. Kadı sorar:

-Nasıl oldu, nasıl kaybettin eşiğini?

Anlatır bütün olanları Mahmut Ağa. Kadı hiddetlenir. Der ki: Neden eşeğini bağlamadan yattın. Suç senin yapacağım bir şey yok. Mahmut Ağa hiddetlenir. O da cahil durumuyla kadıya

-Kadı efendi kadı efendi ben uyuduğum zaman malımı namusumu koruyacak arkamda görevlilerin olduğunu var zannettim. “Bundan sonra kendimi ve çevremi sağlama almadan uyuyamam.” der.(M.Öztürk, 2007)

-9-

Adamın biri çuvalına doldurduğu çerçi malzemeleriyle köy köy dolaşır çerçilik yaparmış. Bir gün yine köyün birinde çuvalını açmış satışa başlamış. Köyün kadınları ve çocukları da çoktan başına toplanmış. Herkes başına toplanmışken orada bulunan bir kız çocuğu çerçiye sitemli bir şekilde

-Çerçi Amca, senin uçkurların çürük. Anam senden geçende uçgur (bel lastiği) almıştı, iki gün dayanmadı koptu.

Çerçi hiddetlenerek

-Gızım gızım anan çeker yukarı baban çeker aşağı buna uçgur dayanır mı? (S. Işık, 2007)

-10-

Adamın biri çocuğuyla birlikte çerçilik yapıyormuş. Çerçi hayatında hiç namaz kılmamış. Neyse derken bir köye varır. Köydekiler onu namaza davet ederler. Adamda mecburen gider. Kendi kendine der ki hemen kılıp çıkarım. İşin aksi tarafı o günde cumadır. Namaz kılınır da kılınır. Adam dayanamaz. Namazın ortasında pencereden oğluna bağırır. Oğlum katırı gölge yere çek iş inada bindi. (Karatoprak, 2007)

-11-

Namaz kılmasını bilmeyen bir köye bir gün bir çerçi gelir. Köylüler bu çerçiden kendilerine namaz kılmasını öğretmelerini ister. Çerçi önceleri

namaz kılamayacağını söyler. Fakat sonra bir ayda otuz dana karşılığında namaz kılmasını öğretebileceğini söyler. Köylülerde çaresiz razı olurlar. Çerçi, cemaati her gün camiye toplayarak namaz kıldırmaya başlar. Bu böylece sürüp gider. Günün birinde gene aynı köye bir müezzinin yolu düşer. Namaz kılmak için camiye gittiğinde bir de ne görsün. Cemaatin yatın pezevenkler kalkın pezevenkler sesi ile yatıp kalktıklarını görür. Çerçinin bu aldatmasını ortaya çıkartmak için öhü öhü diye öksürür. Namaz kıldıran çerçi oyununun anlaşılacağını anlar. Otuz günde otuz dana yarısı sana yarısı bana diye seslenir. Daha sonra müezzini yalnız olarak yakalar ve ses çıkarmamasını otuz gün sonra otuz dananın yarısını kendisine vereceğine ikna eder. Bir ay sonra çerçi danaları yanına alarak müezzini de atlatarak köyden kaçır. Aldatılan müezzin ise köylüleri başına toplayarak olanları anlatır. Kıldıkları namazın yanlış olduğunu söyler. Köylüler de bu durumu zaten bildiklerini söyleyerek şöyle derler. Biz kıldığımız namazın yanlış olduğunu biliyorduk Bu yüzden de abdestsiz namaz kılıyorduk. (D. Salman, 2007)

-12-

Köylüler imece usulü ile köye su getirmektedirler. Bu iş için gerekli malzemeleri ise köyden getirmek durumundadırlar. Köylülerin kimisi insan gücü yardımıyla kimisi ise eşek yardımıyla bulunmaktadır. Bekçi çerçi Mahmut'a sorar:

Çerçi Mahmut

-Yok biz gelemeyeceğiz, Siz emmim ile beni iki eşek sayın.(Maraş, 2007)

-13-

Merhum Nasrettin Hoca, Hanımı ile bir köyden hasta ziyaretinden dönerken yolda çerçilik yapan bir kişiye rastlamışlar. Çerçi, Hoca'ya doğru yönelmiş ve geldiğiniz köyde çerçi gördünüz mü? Eğer gördüyseniz başka

köye gideceğim der. Haca'nın hanımı Hocadan önce yok yok der. Çerçi sağ olun der, ayrılır. Sonra hoca hanımına kızar, ben varken sana cevap vermek düşer mi, der. Hanımına elindeki sopayla iki kere vurur. Hanımının iki kolu çatlar, hanımı iş göremez olur. Evin işlerini hep Hoca görür. Kınşuları sorar: Hoca sen hep evin işlerini görüp bir de hayvanlara bakıyorsun, hanımına ne oldu? Hoca cevap verir: Ne yapalım iki dakikalık heriflik bana şu ağustos ayının sıcağında altı ay hanımlık yaptırdı.(www.gümüşhane.gen.tr)

EK 2. Çerçi Şiirleri

Şiir 1

Çerçi

Sevmiyorum yoksulluğu
 Ama köylüydük, biçareydik
 Yokluğa dosttuk
 Ellerimiz yarık hep havaya açık
 Kan sızlar parmaklarımızdan
 Ayak yarıklarımızdan
 Sızım sızım sızlıyor
 Geçen her gün kaybıdır ömrümün
 Kaybıdır hayatın
 Köylüyüz dedik ya
 Şendik gerçi
 En büyük eğlencemiz ise
 Arada bir köyümüze uğrayan
 Çerçilerdi çerçi
 Öyle çerçi deyip geçmeyin
 Yeni haber
 Yeni kundura
 Yeni tarak
 Yeni ayna
 Yeni çorap
 Gençlerin ağzında sakız
 O gün
 Kır bayırda oğlan kız
 Güler koşar oynardık
 Kimse duymazdı bu halimize tepki
 Kol kola el ele girerek çekerdik çepki

Köyün en güzel kızına vurgundum
 Bundan biraz durgundum
 Açlık halsizlik neyse
 Düşleriyle yorgundum
 Bir gün ona çorap aldım
 Yüreğimi katarak içine
 Verdim ellerine
 Ömrümün en uzun
 En hızlı
 En kısa
 Anıydı o an
 Sanki durdu zaman
 Dirilen yüreğimin başkaldırısıydı
 Ölgün zamana karşı

Şimdi yaban elin yabanındayım
 Yürek atışlarım çarpar sevdalarım

Mehmet Ali Telek

([http://www.dosthane.de/siirleriniz/mehmet_ali_telek.html-19 k-](http://www.dosthane.de/siirleriniz/mehmet_ali_telek.html-19_k-))

Şiir 2

Çerçi

İncik boncuk satarım
 Köylülere – işim bu
 Atım yorulmazsa yorulmam
 Ekmek parası
 Yağmuru sırtıma döker giderim
 Islak
 Güneşi tepemde yakar yürürüm

Sıcak
 El deymemiş ipliklerim,
 Patiskalarım var
 Köy kızları! Köy kızları! Köy kızları

Kahveye oturur bir çay içerim –yaşlılık
 Kağıt oynayasım gelir hal hatır sorasım
 Niyedir içimdeki bu soğuk taş, bu yalnızlık?
 Açılmamış sandıklarım, yaşanmamış günlerim var
 Silme acı, silme keder, silme yorgunluk

İncik boncuk satarım
 Köylülere –işim bu
 Tarlaların kıyısından geçerim
 Salına salına
 Çalışan insanlar görürüm,
 Arılar ibi
 Çoluk çocuk güneş altında
 Çiçek çiçek
 Açmış gibi olurum, kıpır kıpır rüzgarda
 Bağırasım gelir, sesimi onlara duyurasım
 Leblebi çekirdek! Horoz şeker! Susamlı helva

Ahmet Erhan

(<http://www.siiirperisi.net/sair.asp?sair=12-38k->)

Şiir 3

Bizim Köye Çerçi Gelirdi

Umut kilim desenli heybenin
 Mistik baharat kokuları arasında
 Çıkarılan bir nar tanesiydi

Halkalı şekerı düşlerken
Bizim köye çerçi gelirdi

Solak kirli elleriyle isterdi
Anamdan çaldığım yumurtayı
Para mı? Ne parası? Yoktu ki
Bir çinik bulgur, fasulye, nohut
Her neyse bizim köye çerçi gelirdi

Çil tavuğun altını hep gözlemişim
Horozdan banane o tam bir haydardı
Hovarda hindilere bile dadandığı olurdu
Maksat niyeti bozuk bana bilek parası
Yani bizim köye çerçi gelirdi

Ah benim kara gözlü anam
Az süpürge yemedim sırtıma
Tarlaya götürecekt ya kaygana
Babama aş, bana lastik top, kardeşeye terlik
Ama ama bizim köye çerçi gelirdi

Dedim ya bu çerçiye bizim bakır imbiği bile verdim
Yumurtasız günlere inat delikanlıyım ya tatlı sert lazım
O boz eşeğe bile imrendiğim çok olurdu
Solak Çerçi Haydar'a yetmedi bizim tavuklar bile
Bizim köye çerçi gelirdi

Sami Arslan

(<http://www.siirsandiği.com/siiroku.asp?siirid=98269-124->)

Şiir 4

Umudun Arabacısı

Hep gülümseyen çocuklar
Görmek ister
Ve ağlamayan çocuklar
Yoksul mahallelerin çerçisi

Arabası umut yüklü
Taşır mahalleli çocuklarına
Çünkü onlar yarınların umudu
Düşlerinde başka bir dünya
Ve yansır gözlerinde çocukların

Tamer Uysal

(http://www.siirdostu.com/siirler/5826/tamer_uysal/erguvan_yagmuru_toplu_siirler_1.html-3k-)

Şiir 5

Genceli Atlı Çerçi

Eski bir haritada yer tutan noktaleyin
Kışın dağlarında azgın kurtları ulayan
O uzak köylerin birinde
Ele avuca sığmayan
Bir avuç çocuktuk biz
Saplı samanlı harmanlarda toplanırdık
Gün boyu aşık oynamaktı işimiz
Hepimiz ne meşin topu tanırdık
Ne de toparlak cam bilyelerimiz vardı
Yani oyuncak yoksulu bir avuç boncuktuk
Ama yine de oyundan oyuna uçtuk

Biz ne zaman ki onu tanıdık

Hayatımız bir şenlendi
 O bir atlı çerçiydi
 Adı İsmail'di onun
 Ama Genceli'ydi lakabı

Ağustosta güneşli bir günde
 Geliverirdi yavan köyümüze genceli
 Konup en orta meydanımıza
 Dikip mavi gözlerini gözlerimize
 İki uzatıp kemikli ellerini
 Dedi ki "açıl susam açıl"
 Ve saçılın içindekiler dört bir tarafa

Gerçekten açıldı o tılsımlı çuval
 Biz bakarken aval aval
 Çuvalın içinden çıktı
 Envai çeşit nesne
 Uçtu ulaştı herkese
 Gün doğdu yoksul ellerimize

Çerçi Genceli İsmail sayesinde
 Meşin top girdi hayatımıza
 Renk renk camdan bilyeler girdi
 Plastik bebek, naylon çingirak
 Kaynana zırlıtısı, balon gürültüsü
 Dilli düdük, dilsiz kaval...
 Yani biz onlara bakarken aval aval
 Oyuncak katarları geçti hayatımızdan
 Haberdar olduk ilk kez
 Sihirli masal kitaplarından

Ahmet Yozgat

(http://www.antoloji.com/siir/siir/siir_SQL.asp?id=386860-32k-

Şiir 6

Neşeliydim Bir Zaman

Gençliğimde neşeliydim bir zaman
Meşe keser, dabaz (ı) bile oludum
Dolanbaçıl giden yolundan tamam
Okumaya şehre yayan giderdim

Gezer bakkal idi **çerçi** alimiz
Kaşınır dururdu Yaşar delimiz
Yerlerde sürünen çete kulumuz
Ulu orta işer idi bilirdim

Çerçi Kaya veresiye satardı
Köyden köye gezer dağda yatardı
Bazen kazanırdı bazen yatardı
İnsanlığına bayılırdım ölürdüm

Paytonları vardı yolda yaylanan
Çok olurdu baygın baygın kuylanan
Ala gönlüm tak; dediğinde huylanan
Kişilerin toplumunda kalırdım

Her yer yasaklandı sanma tıkandık
Ekiz arasında gizli yıkandık
Yiyemezdik ayvalara bakardık
Sağbısı(?) görmedim bazen alırdım

Topraksız Alkan

(<http://www.karincalikoyu40.com/kuspinari/id28.htm-93k->)

Şiir 7

Adıyaman Nostaljisi

Ne ayran pazarı ne yoğurt satan
Yanık tenli çocukların kalmadı
Ne saman pazarı ne Vahap amcan
Kasap pazarın yok etin kalmadı

“Yirmi beşe şaştım bu işe” diye
Buz satardı amca oğlu köşede
İftar topu gözlerken süllümlerde
Vartolu satmıyor, boyam kalmadı

On kuruşa serinliği satarak
“Var Eskimo varr” derdik sokak sokak
Vivi vici, yağlıyavan, karlanbaş
Adları değişti tatları kalmadı

İyi bir meslekte olunca çırak
Yükseltirdi seni azim ve merde
Demirci pazarı artık çok ırak
Balyoz sallayan az, usta kalmadı

Höllük satardı zibil toplardı kimi
Sokakta gezmiyor eşekli **çerçi**
Ne keten boncuğu ne ezo emmi
Boyacı Mustafa kepenk kapadı

....

Mehmet Baki Öztoprak

(<http://www.antoloji.com/siir/siir/siirSQL.asp?sair=21958siir=order=oto-41k->)

Şiir 8

Yayladağlıca

Yayla dağının ne zengin dili var
Kızlara kele derler bizim orada
Serin serin esen çam yeri var
Erkeklerle bire derler bizim orada

Harama uzatma çek elini
Yalanı söyleme tut dilini
Adam azarlarken gücük dölünü
Akarüt derler bizim orada

Yaşsa oturma taşlara
Odunsuz gitme kışlara
İnce uzun örülen saçlara
Belik derler bizim orada

Satıl düşmüş kısınığa
Nakış yaparlar kasnığa
Nüğünde nişanda çalınan alkışa
Çiplek derler bizim orada

Girersen eğer virajlı yola
Durmadan dönersin sağa sola
Kulakları kısa olan oğlağa
Çomu derler bizim orada

Bostanın ufağı irisi var ya
Yazın çobanlar sulağa iner ya
Pinti gezen avrada var ya
Uluk derler bizim orada

Mitaken yakışmış köşeye
 Katremsiz derler koca şişeye
 İyi yerleştirilmemiş her şeye
 Hallet derler bizim orada

Doyum olmaz tatlı söze
 Siyah sürme yakışır ele göze
 Eh sen bilirsin denilen söze
 İstiflol derler bizim orada

Ozan Kalkan'ım yazı yazana
 Ahım tutsun araları bozana
 Ekmek için köy köy gezene
Çerçi derler bizim orada

Muzaffer Kalkan

(<http://www.turkcesiir.com/kategori.asp?kateoriid=49-146k->)

Şiir 9

Başkalaşmış

Yıllar sonra gittim baktım köyüme
 Heyel başkalaşmış düş başkalaşmış
 Ne yaman kurtaullar vardı dayımda
 Allaş başkalaşmışaş başkalaşmış

Devrilmiş selviler yerde yatılı
 Kalmamış örf adet dama atılı
 Duvarlar tuğlalı evler çatılı
 Kerpiç başkalaşmış, taş başkalaşmış

Köyün en yaşlısı Karaca ölmüş
 Gördüm Gözel Emmi yalnız kalmış
 Kim önde kim artta hep kayıp olmuş
 Ayak başkalaşmış baş başkalaşmış

Çoğu konak göçmüş yıkılmış yapı
 Ezelden çok değer vardı insana
 Çoban kavalını almış bir yana
 Roller başkalaşmış iş başkalaşmış

Görmedim kaybolmuş höllüklü beşik
 Dererdik ekinler hem de kubaşık
 Sabahtan çorbaya sallardık kaşık
 Çorba başkalaşmış aş başkalaşmış

Her gencin belinde olurdu çakı
Çerçi boncuğundan kızlarda takı
 Düğünden düğüne içerdik rakı
 Ayyaş başkalaşmış keş başkalaşmış

Koyunu kuzuya katar güderdik
 Eskiden azığı hep ortak yerdik
 Bir yola giderken birlik giderdik
 Yoldaş başkalaşmış eş başkalaşmış

Ballıklarda oğul verirdi arı
 Ahırda tavuğu yapardık tarı
 Zemheride damda sıyrırdık karı
 Bahar başkalaşmış kış başkalaşmış

Ahlata armut denirdi bizde
 Atardık patates pişerdi közde

Hiç makyaj olmazdı gelinde kızda
Kırpik başkalaşmış aş başkalaşmış

Cıngıllı pınarın güzeldi suyu
Göklere değerdı selvinin boyu
“Mazlumi” gördüm ki değişmiş sayı
İki başkalaşmış beş başkalaşmış

Ali Ballıktaş (Ozan Mazlumi)

(<http://www.eskeliler.com/modules.php?name=Forum&file=viewtopic&p=822-75k->)

Şiir 10

Karaca

Konağında kırlangıçlar öterdi
Közöğün çalıda Çingen yatardı
Çerçiler armitla alıç satardı
Şimdi nerde bunlar hani karaca

Okulunda civil civil koşardık
Yarıtok olsakda yine yaşardık
Cafer emmi söğmeyince şaşardık
Nerde kaldı bunlar hani karaca

Çoluk çocuk ekin derme giderdik
Bir kısmımız kuzu dana güderdik
Dert edinmez mutlulukla gülerdik
Nerde gülen yüzün hani karaca
Kuruçay'da bostan bekler yatardık
Irgatlara biner balcan yollardık
Zumbadın bendinde kürek sallardık
Bendini kim yıktı söyle karaca

Beş çeşme dolu dolu akardı
Kızlar omzuna çangal takardı
Gençler damdan güzellere bakardı
Suyunu kim kesti söyle karaca

Atilla Özgöl'üm geldim karaca
Karalar bağlamış gördüm karaca
Gurbette köylüme büyük bir yara
Yaraların kim azdırdı karaca

Atilla Özgöl(www.karder.org.tr)

EK 3: 1923- 1980 Arası Kentsel ve Kırsal Nüfus

1923-1980 Arası Türkiye Kentsel ve Kırsal Nüfusu

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus	Kentsel Oran	Kırsal oran
1927	13 648 270	3 305 876	10 342 391	24.2	75.8
1935	16 158 270	3 802 642	12 355 628	23.1	76.5
1940	17 820 950	4 346 249	13 474 701	24.4	75.6
1945	18 790 174	4 687 102	14 103 072	24.9	75.1
1950	20 947 188	5 244 337	15 702 851	25.0	75.0
1955	24 064 763	6 927 343	17 137 420	28.9	71.2
1960	27.754 820	8.859 731	18 895 089	31.9	68.1
1965	31 391 421	10 805 817	20 585 604	34.4	67.6
1970	35 605 176	11 181 918	25 165 801	37.4	62.4
1975	40 3477 719	15 181 918	25 165 801	37.6	62.4
1980	44 736 957	18 824 957	25 912 000	42.1	57.9

DİE- 1985,34

EK 4: 1950 -2000 Arası Türkiye Kentsel ve Kırsal Nüfusu

. 1950 -2000 Arası Türkiye Kentsel ve Kırsal Nufusu

Sayım Yılı	Toplam Nufus	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus	Kentsel Oran	Kırsal Oran
1950	20 947 188	5244 337	15 702 851	25.0	75.0
1960	27 754 820	8 859 731	18 895 089	31.9	68.1
1970	35 605 176	11 550 644	24 054 512	32.4	67.6
1985	50 664 468	23 926 262	26 738 196	47.2	52.8
1990	56 473 035	30 515 681	25 957 354	59.21	40.79
1997	62.865 574	40.882 357	21 983 217	65.03	34.97
2000	67.803 927	44.006 274	22 816 760	64.9	35.1

EK 5:Fotoğraf Dizini ve Fotoğraflar

- (1)Çerçi ve Eşeği, www.wowturkey.com
- (2) Çerçiyle alışveriş yapan çocuklar
- (3) Çerçi ve Eşeği, www.forumtayfa.com
- (4) Çerçi ve Eşeği
- (5) Çerçi, www.diyarbakirlioğlu.com, Mehmet Ali Diyarbakırlıoğlu'nun vakkas s. seyyar koleksiyonundan, 26* 32cm. 1994, tuval üzerine yağlı boya
- (6) “Doğ Güneşim Doğ” adlı tiyatro oyunundan, www.sehirtiwayatrolari.com
- (7) Denizli’de Çerçiler, fotoğrafı çeken Enver Bilki, 1960
- (8) Çerçiden horoz şeker alan çocuklar, www.okuyucu.com
- (9) Şanlıurfa’da Çerçilik, fotoğrafı çeken Hüseyin Türk, 2007
- (10) Afşin’in köylerinde otuz yıldır çerçilik yapan Abdullah amca, fotoğrafı çeken Sabret Yasin, 2007
- (11) Eskişehir’den Afyon’a köyden köye gezip çerçilik yapan Mehmet Amca, fotoğrafı çeken Timur Demir
- (12) Çerçi Arabası, Timur Demir
- (13) Çerçici, Kırşehir- Çiçekdağı- Çepni Köyü, Kültür Bakanlığı arşivine aittir
- (14) Çukurören Köyü’nde satış yapan çerçi, Yozgat-Çayıralan-Çukurören Köyü, 1994, Kültür Bakanlığı, Araştırma Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi arşivine aittir
- (15) Şanlıurfa’nın sınır köylerinde çerçilik yapan Hamit, www.kenthaber.com/ Arşiv/haberler/2006
- (16) Çerçiden Alışveriş yapan kadınlar ve çocuklar, Çankırı-Kızılırmak-Aşağılarasköyü, 1994, Kültür Bakanlığı, Araştırma Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk kültürü Bilgi ve Belge Merkezi arşivine aittir
- (17) Çerçiden alışveriş yapan kadın, Çankırı-Kızılırmak-Aşağılarasköyü,1994, Kültür Bakanlığı, Araştırma eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi arşivine aittir

- (18) Köyde alışveriş yapan çerçi, Manisa- Selendi- Satılmış Köyü,1987, Kültür Bakanlığı, Araştırma Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi arşivine aittir
- (19) Kız evinin önünde kurulan çerçi sergisi, Burdur- Yeşilova- İğdir, 1998, Kültür Bakanlığı, Araştırma Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi arşivine aittir
- (20) Çerçi Mustafa Ender, www.gezgin.com
- (21) Akçakaleye bağlı köylerde çerçilik yapan Mehmet Çiftçi, Şanlıurfa- Akçakale,2007, www.akcakalem.com
- (22) Çerçi Nahit Sert Edremit Körfezi'ndeki köylerde çerçilik yapıyor, Milliyet Gazetesi, Ege, 18 haziran 2005, haber Emrah Erdoğan
- (23) Köye gelen çerçi, Tokat- Almus- Gümeleönü Köyü, 2007
- (24) Gümeleönü Köyü'nde çerçi, Tokat- Almus Gümeleönü Köyü, 2007
- (25) Gümeleönü Köyü'nde çerçi, Tokat- Almus- Gümeleönü Köyü, 2007
- (26) Çerçi, www.fotokritik.com
- (27) Seyyar Bakkal
- (28) Gümeleönü Köyü çerçi
- (29) Çerçi Yusuf
- (30) 82 Yaşındaki çerçi Mustafa Amca, fotoğrafı çeken Ayşe Gök
- (31) Çerçi Amca
- (32) Çerçi Sandığı
- (33) Çerçi sandığı
- (34) Leblebi küreği
- (35) Çerçi terazisi
- (36) Çerçi terazisi
- (37) Çerçi terazisi
- (38) Şinik
- (39) Şinik mühürü
- (40) Çinik
- (41) Çinik
- (42) Kantar

31-42 arasındaki fotoğraflar www.antika.gittigidiyor.com ' dan alıntıdır.

FOTOĞRAF 1 .Çerçici

FOTOĞRAF 2. Çerçi ve alışveriş yapan çocuklar

FOTOĞRAF 3. Çerçi ve Eşegi

FOTOĞRAF 4. Çerçi ve Eşegi

RESİM 5.Çerçi

Fotoğraf 6: "Doğ Güneşim Doğ" adlı tiyatro oyunundan

FOTOĞRAF 7. Denizli’de Çerçiler (1960)

FOTOĞRAF 8. Çerçiden Horoz Şekeri Alan Çocuklar

FOTOĞRAF 9 .Şanlıurfa’da Çerçilik

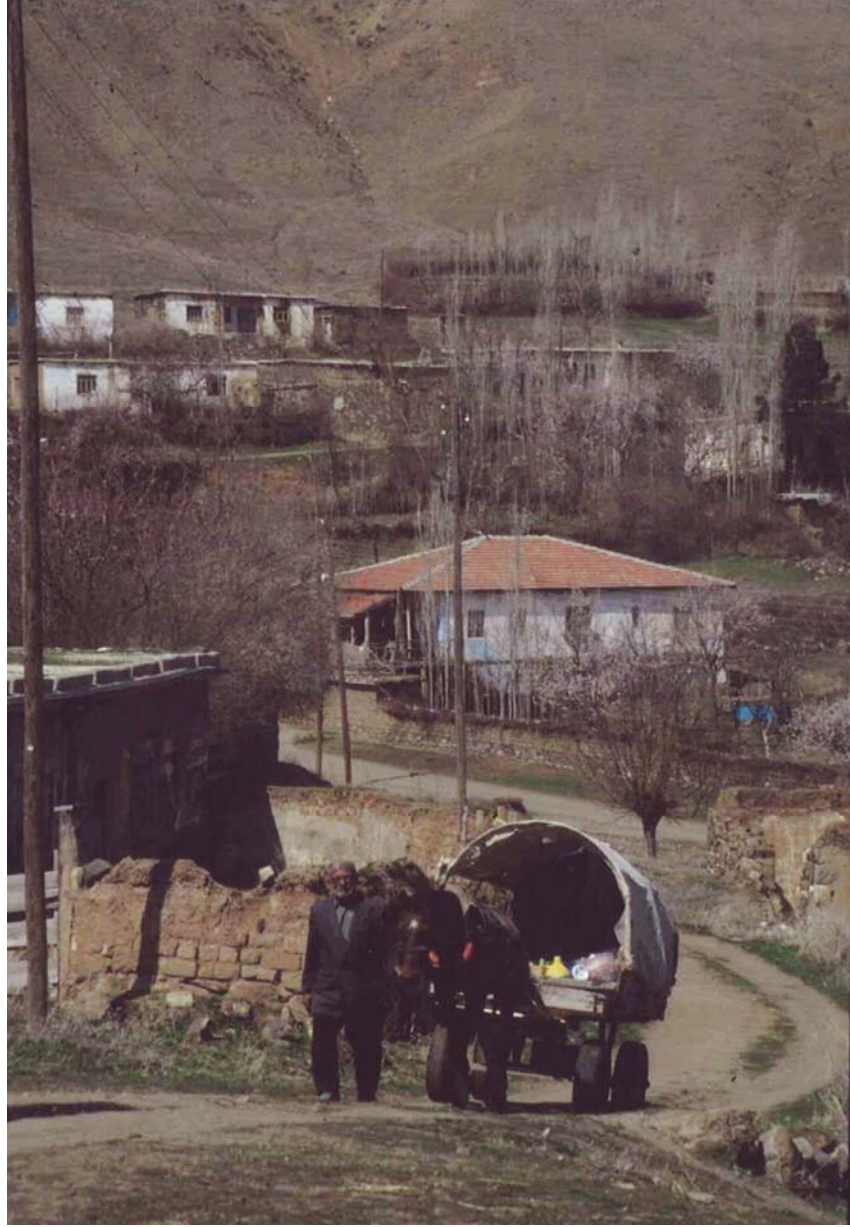
FOTOĞRAF 10. Afşin’in köylerinde otuz yıldır çerçilik yapan Abdullah Amca (2007)

FOTOĞRAF 11. Eskişehir'den Afyon'a köyden köye gezip çerçilik yapan Mehmet Amca(2005)

FOTOĞRAF 12. Çerçi Arabası (2005)

FOTOĞRAF 13. Çerçici, Kırşehir- Çiçekdağı- Çepni Köyü (1994)

FOTOĞRAF 14. Çukurören Köyü'nde satış yapan çerçi
Yozgat- Çayıralan- Çukurören(1994)

FOTOĞRAF 15. Şanlıurfa'nın sınır köylerinde çerçilik yapan Hamit (2006)

FOTOĞRAF 16. Çerçiden alışveriş yapan kadınlar ve çocuklar
1994 Çankırı- Kızılırmak-Aşağılarasköyü

FOTOĞRAF 17. Çerçiden alışveri yapan kadın 1994, Aşağılarasköyü

FOTOĞRAF 18. Köyde alışveriş yapan çerçi, Manisa- Selendi- Satılmış Köyü(1987)

FOTOĞRAF 19.Kız evinin önünde kurulan çerçi sergisi,1998, Burdur-Yeşilova-İğdir

FOTOĞRAF 20. Çerçi Mustafa Ender

FOTOĞRAF 21: Mehmet Çiftçi, Şanlıurfa, 2007

FOTOĞRAF 22. Çerçi Nahit Sert, Edremit körfezi'ndeki köylerde çerçilik yapıyor.(2005)

FOTOĞRAF 23..Köye gelen çerçi, Tokat- Almus- Gümeleönü Köyü,2007

Fotoğraf 24.Gümeleönü Köyü'nde Çerçi, Tokat- Almus- Gümeleönü Köyü (2007)

FOTOĞRAF 25.Gümeleönü Köyü'nde Çerçi
Tokat- Almus- Gümeleönü Köyü (2007)

FOTOĞRAF 26. Çerçici

FOTOĞRAF 27. Çerçi: Seyyar Bakkal

FOTOĞRAF 28: Çerçi Yusuf

FOTOĞRAF 29. 82 yaşındaki Çerçi Mustafa Amca eşeği ile yayan dolaşarak çerçilik yapıyor. (Şanlıurfa -2007)

FOTOĞRAF 30. Çerçi

FOTOĞRAF 31. Çerçi Sandığı - Yozgat

FOTOĞRAF 32. Çerçi Sandığı- Yozgat

33: Leblebi Küreği

FOTOĞRAF 34: Çerçi Terazisi

FOTOĞRAF 35. Çerçi Terazisi

FOTOĞRAF 36. Çerçi Terazisi

Fotoğraf 37. Gümeleönü Köyü, Tokat, Almus

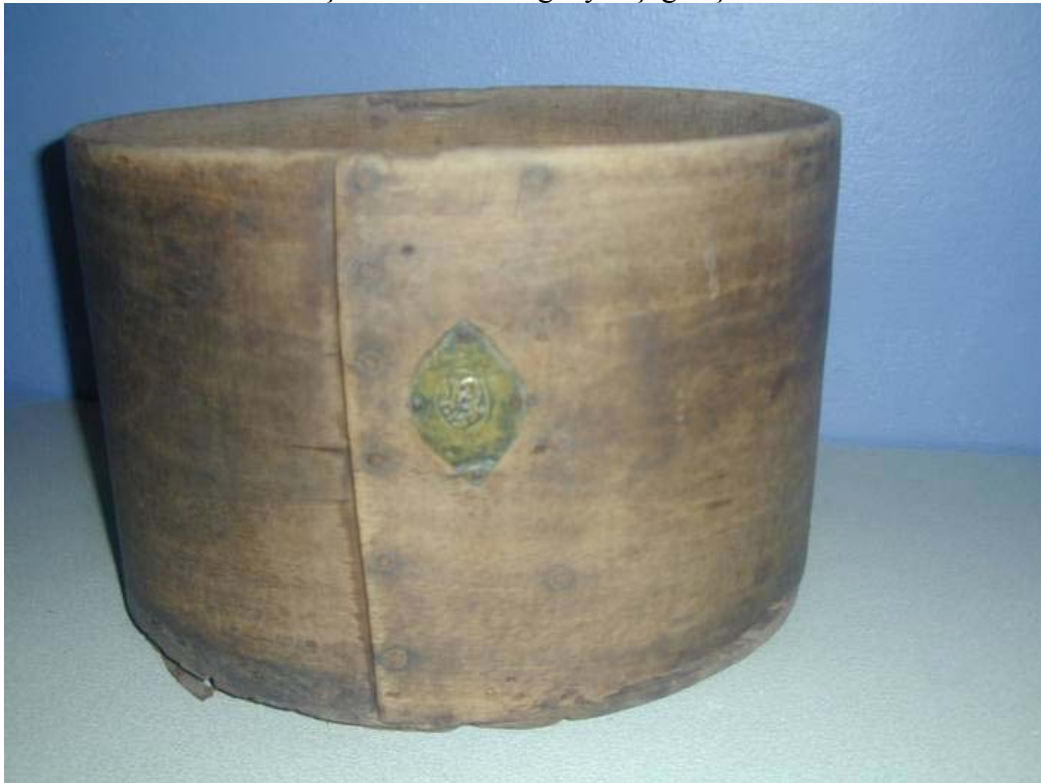
FOTOĞRAF 38. Buğday ölçmede kullanılan şinik

FOTOĞRAF 39.
Şiniğin üzerinde
bulunan Osmanlı
mühürü

FOTOĞRAF 40. Takas için kullanılan buğday ölçeği “Çinik”

FOTOĞRAF 41. Takas için kullanılan buğday ölçeği “Çinik”

FOTOĞRAF 42. Çerçi ticaretinde kullanılan ölçüm aracı “kantari”

ÖZET

AYKANAT, Nuray. Sözlü Kültür Ortamının Gezici Seyyar Satıcıları: Çerçiler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009

Bu çalışmada, sözlü kültür ortamında kaybolmaya yüz tutan geleneksel mesleklerden biri olarak varlık gösteren “çerçilik” geçmişten günümüze geçirdiği aşamalarla birlikte ele alınmıştır. Çalışmada, çerçilerin kullandıkları malzemeler, köy ve kasabalara gelişleri- getirdikleri, sözlü kültürdeki yeri gibi pek çok konu ele alınmıştır. Özellikle “Cumhuriyet Dönemi” çerçi kültürü sözlü kaynaklardan elde edilen verilerle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

1. Çerçi
2. Değiş- tokuş
3. Sözlü Kültür Ortamı
4. Geleneksel Ticaret

ABSTRACT

AYKANAT, Nuray. The Wandering Peddlers of Oral Culture.: Peddler, Master Thesis, Ankara, 2009.

In this study peddling, one of the traditional crafts that are on the brink of extinction in the oral culture environment, was taken into consideration with its ongoing process from past to the present. In the study, various subjects such as the materials peddlers use, their coming to the villages and towns- and what they bring, and their place in oral culture were taken into consideration. An evaluation was made especially on the peddling of The Republican Era by the data taken from oral sources.

Key Words

1. Peddler
2. Swapping (Barter)
3. Oral Culture Environment
4. Traditional Trade

